

Nukleáris „választás”

Csata a reaktorok körül

Van-e alternatíva?

A hatvanas évek folyamán, a hetvenes évek elején úgy tűnt, az atomenergia térhódítása megállíthatatlan és folyamatos. Bár a világ még élvezte az olcsó energia előnyeit és a hordónként mintegy 3 dolláros olajár mellett az atomenergia valóban nem látszott versenyképesnek, az évente megrendelt új reaktorok kapacitása egészen 1973-ig a fejlett tőkés országokban folyamatosan nőtt.

Tőkés változatok

Mivel pedig egy reaktor felépítésének az ideje 5–10 év, a múltban eszközölt rendelkezések egészen 1978-ig biztosították azt is, hogy dinamikus módon nőjön az atomerőművekben előállított energia mennyisége is. A fejlett tőkés országokat tömörítő OECD Nemzetközi Energiaügynöksége például úgy számolta, hogy 1968–77 között évente a tőkés világ átlagosan 27,5 százalékkal növelte nukleáris eredetű áramfogyasztását.

A statisztika 1979-re azonban már nem mutatott ilyen pozitív képet, az atomerőmű energiatermelésének csak 2,2 százalékkal emelkedett. Az új reaktorokra feladott rendelkezések pedig 1974-től — kapacitásban mérve — kezdtek visszaesni, miközben a már megrendelt kapacitások belépésének elhalasztása vagy törlése hirtelen gyakoribbá lett. 1978-tól kezdve pedig a lemondások meghaladták az új kapacitásokra feladott rendelkezéseket.

A mai döntések pedig a holnap energiaellátását alapozzák meg vagy teszik bizonytalanná.

A számok ismeretében indokoltan látszik néhány neves szakértő aggodalma. Dr. Ulf Lantze, a Nemzetközi Energiaügynökség igazgatója tavaly szeptemberben a következő gondolatmenetet fejtette ki: ha a világban az atomenergia fejlesztésére kitűzött célok nem teljesülnek, aligha lehet majd a kiegészítést más energiaforrással biztosítani.

Lantze — és társai — azért kívánják a jelenlegi irányzat minél előbbi megváltoztatását, mivel tisztában vannak a realitásokkal. A fejlett tőkés országokban 1979-ben üzemben levő atomerőművek összesen 555 millió megawatt energiát termeltek. Ez 130 millió tonna kőolajnak felel meg. Ez a mennyiség egyébként az OECD olajimportjának mintegy 10 százaléka. Ha az atomerőművek telepítésében napjainkban tapasztalható lelassulás tartós marad, akkor — a Nemzetközi Energiaügynökség egy tavalyi összefoglalója szerint — 1985-re a fejlett tőkés országcsoporthoz olajimportjának 20,3 százalékaival, míg 1990-re a behozatal 33 százaléka-

val egyenlő energiát adhatnak az atomerőművek. Ha viszont a kapacitások kiépítését meggyorsítanák, akkor 1990-re az atomerőművek akár az olajimport 40 százalékaival egyenértékű energiát is szolgáltathatnak.

A kilencvenes évekre a két változat közötti különbség valószínűleg még jelentősebb. Az atomenergia vonatkozó döntések hatásai ugyanis sohasem rövid távon érzékelhetők. Nemcsak az erőmű létesítése tart el 5–10 évig, hanem egy uránbánya művelésbe vételéhez is 10–15 évi munkára van szükség.

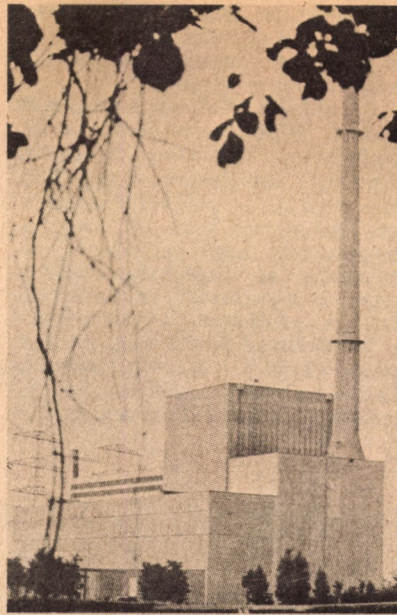
Vagyis: az atomenergia történelmi távlatban aligha lehet alternatívája. Ez a következtetés azonban — mint a statisztika mutatja — nem hangsúlyozódik a mindennapi gyakorlatban. Erdemes sorra venni az atomenergia — időleges — népszerűségcsökkenésének okait.

A dolog természeténél fogva eleve kevesebb figyelmet kapnak a tevékenység lelassulásának gazdasági okai és sokkal szélesebb körű nyilvánosságot élvez egy-egy atomellenes „állampolgári” akció. Tény azonban, hogy a reaktorrendelések csökkenése nem kis részben annak tudható be, hogy a fejlett tőkés országok energiafogyasztása maga jelenleg a gazdasági visszaesés korszakában igen mérsékelt ütemben nő.

Lassuló szakaszban

Az energiafelhasználás növekedési ütem visszaesésének járulékos oka az olajproblémák által kiváltott takarékosági intézkedések rendszere és az, hogy az erőműépítés költségeit az infláció jelentősen megnövelte. Továbbá: a magas kamatlábak tovább nehezítik a szolgáltató társaságok számára a kivitelezés finanszírozását. E gazdasági tényezők azonban megváltozhatnak. A szakértők ennél fogva azzal számolnak, hogy a kamatlábak csökkenése és az energiaigények növekedése előbb-utóbb normális rendelkezésszintre hoz magával.

Nem lebecsülendők azonban a fejlett tőkés országokban az atomenergiaival szemben a közvélemény oldaláról felmerült ellenérzések sem. 1979-ben a pennsylvaniai Harrisburgben történt erőmű-incident — bár személyi sérülés nem történt — azóta a nukleáris energia ellen tiltakozók szimbólumává vált. Korábban, 1978-ban Ausztriában szoros népszavazás eredményeképp nem kerülhetett sor a már elkészült zwentendorfi erőmű üzembe helyezésére. Az NSZK-ban pedig az érintett közösség erőteljes fellépése megakadályozta, hogy Gorleben mellett nukleáris hulladékanyag-tárolót létesítsenek. A legújabb példa: a Brockdorf melletti atomerőmű elleni tömegmozgalom. Mindezek ellenére sem állítha-

ATOMERŐMŰ AZ NSZK-BAN

Kockázatát és előnyeit

tó, hogy a fejlett tőkés országok közvéleménye manapság általában atomellenes lenne. A környezetvédelemre mindig is nagy gondot fordító Svájcban például a népszavazás elvetette az atomerőmű-fejlesztési program leállítását célzó javaslatot. Svédországban pedig tavaly ugyancsak népszavazás döntött arról, hogy a megkezdett 12 atomerőmű építését be is kell fejezteni.

A nukleáris programok lelassulása egyébként nem egyformán jellemző mindegyik fejlett tőkés országra. Franciaországban például nem észlelhető változás. Tavaly minden két hónapban legalább egy új reaktort helyeztek üzembe. A párizsi programok szerint 1985-re az erőművi kapacitásnak már 43 százaléka az atomerőművek jelentik.

A francia kormány természetesen stratégiája kialakításakor figyelembe vette, hogy az ország jelentős olaj- és szénkészletekkel nem rendelkezik, az alternatíva megteremtése így parancsoló szükségesség. Ennek megfelelően működik a döntéshozatali mechanizmus is. A reaktor létesítésére vonatkozó terveket egyszerűen kiüresítik a polgármesteri hivatalban és azokkal kapcsolatban észrevételeket csak a kormánydöntésig lehet tenni.

Sokkal bonyolultabb a helyzet ebből a szempontból az NSZK-ban. Már maga a hatósági engedélyeztetés is több fázisú, az atomerőművet üzemeltetőnek helyi és szövetségi szinten számos hivatal jóváhagyását kell megszereznie. A szükséges pecsétek megléte sem jelenthet azonban teljes biztonságot, hisz a pozitív döntést bármikor meg lehet a bíróságnál támadni. Az eljárás hatását jól mutatja, hogy napjainkban számos erőművi terv függőben van és a döntés némelyik esetben már évek óta húzódik. Ennek ellenére az energiaszektor szakértői azzal számolnak, hogy az NSZK-ban 1985-ben az erőművi kapacitásoknak már 18 százaléka lesz nukleáris, szemben a jelenlegi 10 százalékkal. A koalíciós kormány hivatalos irányvonala egyébként szilárdan az atomenergia mellett van, mindkét részt vevő pártban léteznek azonban a fúziós energiának befolyásos ellenfelei.

Angliában a helyzet felemás. Bár az egymást követő konzervatív és munkáspárti kormányok egyaránt támogatták az atomenergia fejlesztési programját, az engedélyt megelőző vizsgálati eljárás meglehetősen hosszadalmas. A közelmúltban a központi villamos-

ipari hatóság engedélyt kért, hogy a Suffolk melletti Sizewellben atomerőművet létesíthessen, a közvélemény tervet ellenző része pedig máris zajos akciókat kezdett.

(A „környezetvédők” egyik leghatásosabb propagandafegyvere egy autók szélvédőjére ragasztható címke. Szövege: „Nukleáris energiát? Nem, köszönöm.” Az áramszolgáltatók sem maradhettek télen a „plakátháborúban”. Az ő címkéjükön egy bőrökbe öltözött, de keménykalapos emberke ül, és tűz mellett nyárson jókora húst süti. A felirat pedig: „Kökor-szakot? Nem, köszönöm.”)

A versengés a közvélemény megnyeréséért tehát folyik és a tőkés világban érdeklődéssel figyelik a sizewelli tervezet sorsát. A szóban forgó erőmű ugyanis része egy 15 000 megawattos, 1993-ig tartó hosszú távú nukleáris programnak.

Az Egyesült Államokban az erőművek — és a reaktorszállítók — örmével vették tudomásul a köztársasági párt választási győzelmét. A Reagan-kormány ugyanis elkötelezte magát az atomenergia mellett, míg az előző Carter-adminisztrációnak a kérdésben nem volt határozott véleménye. Az USA-ban jelenleg 53 000 megawattnyi kapacitás üzemel, 1978 óta azonban egyetlen új reaktorra sem adtak fel rendelést.

Józan szemlélet

Kétségtelen, hogy az atomenergia századunkban nincs megfelelő alternatívája. Irreálisak tehát azok a követelések, melyek a fejlesztési programok befagyását, netán a meglévő erőművek leállítását célozzák. Vitathatatlan azonban az is, hogy van egy bizalmi válság az iparág és a közvélemény jelentős része között. A közelmúltban erről egy neves brit energiaszakértő a következőképp nyilatkozott: „Az atomenergiaipar előtt álló legjelentősebb feladat ma az: meg kell tanítani a közvéleményt és a politikusokat arra, hogy az érzelmi alapú megközelítés helyett megalapozott, kritikus módon tudják mérlegelni a nukleáris energia kockázatát és előnyeit.”

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

A Magyar Tudomány

MARCIUSI SZÁMÁBÓL:

CSÁSZAR AKOS:

A matematika társadalmunkban

KOZMA TAMÁS:

Társadalmi tervezés a kulturális szférában, lehetőségek és korlátok

VIDA GÁBOR:

Genetikus szemmel az intelligenciáról

Az országos középtávú kutatási-fejlesztési terv ismertetése

Vita — interjú —

a tudományos műhely problémái — a tudományos élet eseményei — könyvszemle

a Magyar Tudomány új számában

AKADEMIAI KIADÓ
Budapest

Joan Baez, a világhírű polbeat énekeső tavaly nyílt levélben fordult amerikai békemozgalmi barátaihoz: „A probléma gyökeréig akarok hatolni, amely többé nem az Egyesült Államok, Franciaország vagy Japán, nem is az áradások és az éhínség, avagy mindaz, amit Pol Pot művel. 1980-at írunk, s a probléma gyökere ezúttal a totalitáriánus hanoi kormányzatban keresendő.”

Baezről köztudott, hogy annak idején hónap- és évszámra agítált az egyetemi campusokon az Egyesült Államok piszkos háborúja ellen. Agítált dallal, verssel, fáradhatatlanul. Sokakban méltán csalódást keltett mostani pálfordulása. Levelének fenti, tömör summázata azonban eléggé jellemző Vietnam egykori amerikai és általában nyugati szimpatizánsainak hangulatára, történelemszemléletére.

Súlyos külső okok

Hogy ez a tipikusnak nevezhető állásfoglalás mennyire leegyszerűsített, kiténik abból is: a levél 1980-at említi, de a hosszú felsorolásból hiányzik Kína neve. Am tegyük föl a kérdést általánosabban: igaz-e, hogy Vietnam jelenlegi bonyolult gazdasági helyzete függetleníthető ezektől a külpolitikai, illetve természeti tényezőktől?

Minimális objektivitás és tényismeret elegendő annak konstatálásához, hogy Vietnam nem meg-alapozatlan reményekkel kezdett hozzá a gazdaság újjáépítéséhez az újraegyesülés után. A tavaly véget ért ötéves terv első esztendőjében, 1976-ban 13,6 millió tonna élelmiszert termeltek meg, ami kerekén kétmillió tonnával haladta meg az előző évi teljesítményt. Ezen a sikeren felbuzdulva fogadta el a IV. pártkongresszus azt a célkitűzést, hogy 1980-ra állítsanak elő 21 millió tonna élelmiszert, ami valójában az önellátással lett volna egyenértékű.

Voltak szakemberek, akik eleve túlzottan feszítettnek, merésznek tartották a 21 millió tonnát. Ami azonban bekövetkezett, arra aligha számított bárki is, Vietnamon belül vagy kívül. 1977, 1978 és 1979 a hongkongi Far Eastern Economic Review megfogalmazása szerint — a vietnami mezőgazdaság három „katasztrófaéve” volt, amelyből két alkalommal csökkent a termelés. Mint egy görög tragédia sorcsapásai, úgy követék egymást a tájfun-, árvíz- s az aszályévek. Az általános élelmiszervehiányt ekkor már jócskán súlyosbította a Pol Pot kambodzsai klíkkjével, majd Kínával szembeni háborús leterheltség.

A tovább izzó indokínai konfliktus közepette még úgy-ahogy nyugodtnak nevezhető 1980-ban is mindössze 14 millió tonna élelmiszert sikerült megtermelni. Az említett hongkongi lap szerint „a közelmúltban Vietnamban jártak súlyos élelmiszervehiányról számoltak be különösen Északon, ahol az őszi tájfunok sorozata a termésnek több, mint negyven százalékát megsemmisítette”.

Végül is a mezőgazdasági termelés, ha a szerény mértékben is, de hősies termelési erőfeszítések nyomán növekedett 1976-hoz képest. De a népesség annál gyorsabban, évi 2,6 százalékkal, az 1975-ös mintegy 50 millióról 55 millióra emelkedett. Ebben az összefüggésben állapította meg Nguyen Lam miniszterelnök-helyettes a nemzetgyűlés decemberi tervvitája során: „A mezőgazdasági termelés lassan növekedett,

miközben a népszaporulat gyors ütemű. Emiatt nagyon nehéz volt a lakosság, különösen a város-lakók élelmiszer-ellátása.”

Korántsem Vietnam az egyetlen ország Délkelet-Ázsiában, amely élelmiszert kénytelen importálni lakossága táplálására. Hanoi ellátási gondjai — például Indonéziával összehasonlítva — annyiban súlyosabbak, hogy az importot behatárolja az exportalap szűkös-sége, a korlátozott valutatar-talék. A permanens kínai nyomás, a kambodzsai lekötöttség, az egy-mást gerjesztő gondok láncolatában járulékos teherként jelentkezik, hiszen Vietnam pozitív

MUNKA A RIZSFOLDEKEN

A javuló külpolitikai és külgazdasági feltételek alapján

világpolitikai tettként magára vállalta a két másik indokínai ország biztonságának garانتálását és ennek terheit is.

Friss szellemben

Világos ugyanakkor az is, hogy az élelmiszer-önellátás megteremtése továbbra is minden más maga mögé utasító prioritás. A gazdasági előrelépés, még szilárdabb politikai stabilitás kulcsproblémája. Megnyugtató megoldása alapvetően befolyásolja Vietnam pozícióját, jövőjét. (Az ideai cél egyébként tudatosan szerény és realista: azonos a tavalyival; 15 millió tonna élelmiszert, ezen belül 12 millió tonna rizst kívánnak előállítani.)

Ami a gazdaság egészét illeti — a nemzetgyűlés előtt elhangzó kormánybeszámoló alapján már az is eredménynek könyvelhető el, hogy a bruttó társadalmi termék a tervidőszak végén meghaladta az 1975. évit. Nguyen Lam kifejtette:

„Egy sereg hiányosság mutatkozott az áruelosztásban és -forgalomban; a piac és az árak nem stabilizálódtak, a spekuláció és a feketepiac nem szűnt meg, nem emelkedtek a bérek és a fizetések. A villamosenergia-, a széntermelés és más iparágak lassú fejlődése feszültséget okozott az energia- és nyersanyag-ellátásban. Ezért sok vállalatot csak félig tudunk kihasználni. A közlekedés továbbra is gyenge láncszem, ami csak súlyosbította a mezőgazdaság, az ipar és az építőipar energia-, nyersanyag- és berendezés-ellátásának nehézségeit. A munkaerőt nem tudtuk elég hatékonyan hasznosítani; a termelékenység alacsony volt, nem tudtuk kielégíteni

Vietnami gazdaság

Öt év mérlege

Hósi harc a gondokkal

Útkeresés, reformok

ság termelői kedvnek előmozdítására, a tervgazdaság és a piaci folyamatok összekapcsolására.

A reform Vietnamban is, csakúgy mint más szocialista országokban hosszan tartó folyamat lesz, semmiképpen sem fogható fel azonnal ható csodaszereként. Rövid távon arra lehet számítani, hogy javul majd a piaci árúkinálat. Még abban a feltételezett, szélső esetben is, ha a mezőgazdasági és ipari fogyasztási cikkek mennyisége nem növekedne. A piacra vitt árumennyiség már akkor is bővül, ha megszűnnek a kirívó visszasságok, olyanok, mint amikor a kincsszámba menő számos állatot inkább levágta a Mekong-deltabeli paraszt, mintsem hogy beadja a közösbbe, a rizst takarmánynak használta fel, mintsem hogy eladja az alacsonyra szabott felvásárlási árért. (A párt egyébként igyekszik harcolni határozatainak szélsőséges eltorzítása ellen, kétféletes jelleggel: a 6. plénum elítélte az erőszakos szövetkezesítést Délben, a dolgozó parasztság tulajdonosi jogainak megsértését, de tiltakozott az ellen is, hogy mindezt olybá vegyék: feladták a szövetkezesítést.)

Stabilizációs program

Az újraegyesült Vietnam most lezárult ötéves terve, ha nem is oldhatta meg az alapvető problémákat, de egyes reményeket még így is valóra váltott. Vietnam az elmúlt évek viszontagságai ellenére is közelebb került ahhoz, ami az egyesülés reálfolyamatának bázisa: a két országgrész örökös, gyökeresen eltérő termelési viszonyai fokozatos hasonulása. Noha ma is jócskán különböznek a tulajdonviszonyok, a termelés, a munkamegosztás és az elosztás alapvonásai a 17. szélességi foktól északra és délre, de a Délben végrehajtott szocialista átszervezés lassacskán realissá teszi az egységes, országos szintű gazdaságirányítás és tervezés kimunkálását, a két országgrész fogaskerék-szerű egymásba illeszkedését.

Hanoi-ból érkezett hírek szerint Vietnam az elkövetkező három évben stabilizációs programot akar végrehajtani. Meg akarja szilárdítani a lakosság létbiztonságát, életkörülményeit, irányt vesz a gazdasági egyensúly megteremtésére, a reformfolyamat továbbvitelére. Hanoi-ban nagyon remélik, hogy a konszolidáció javuló külpolitikai és külgazdasági feltételek talaján bontakozik majd ki. Hanoi-ban úgy vélik: a kiegyensúlyozott növekedés sokoldalú, élő gazdasági kapcsolatokat feltételez.

GYÖRI SÁNDOR

Különösebb meglepetést ugyan nem okozott, de mindenesetre elgondolkasztotta a kelet-nyugati gazdasági kapcsolatokkal foglalkozó szakembereket az 1980. évi szovjet-amerikai kereskedelemlről nyilvánosságra hozott statisztika. A két nagyhatalom egymással folytatott árucserforgalmának értéke tavaly 1979-hez képest 56 százalékkal csökkent, s így visszaesett az 1975-ös szintre. Egy esztendő alatt tehát a szállítások értéke 4 és fél milliárdról 2 milliárd dollárra csökkent, mindenképp az amerikai gabonaembargó következtében. A hanyatláshoz természetesen hozzájárult a két ország feszültebb politikai viszonya is. Csaknem másfél esztendő telt el a nemzetközi gazdasági kapcsolatokban ma már durva és ritka intézkedéseknek számító carteri gabonaembargó felállítására óta. A nyugati gazdasági szakembereknek közben tudomásul kellett venniük, hogy jóslataik nem váltak be.

1980. december 31-én késő este Carter elnök elrendelte a Szovjetunió ellenes gabonaembargó újabb egy esztendőre történő meghosszabbítását. A szokatlan időpontot az magyarázta, hogy meghosszabbítás nélkül az intézkedés éjfélkor érvényét veszítette volna. Akkor még úgy látszott, hogy Reagan egyik első intézkedései közé tartozik majd a részleges szállítási tilalom feloldása. (Az embargó azért részleges, mert az Egyesült Államok — nem mervén kockázatlan nemzetközi kereskedői hitelét, szerződéses szavahihetőségét — a korábban öt évre kötött gabona szállítási megállapodásának minimális évi mennyiségét továbbra is hajlandó volt leszállítani a Szovjetunió felé. Washington évi 8 millió tonna gabona eladására vállalt kötelezettséget, a kiviteli tilalom az előírt mennyiségen felüli vásárlásokra vonatkozik. Erdemes megjegyezni, hogy a megállapodás idén szeptemberben lejár.) Elnökjelöltként Reagan programja részeként hirdette meg a teljes körű gabonaeladások felújítását. Nem véletlenül: a mezőgazdasági területek elégedetlen farmereitől szavazatokra csak akkor volt kilátása, ha biztosítja számukra a zavar-talan értékesítési lehetőségeket.

Reagan hatalomra kerülése után, a jelek szerint, a gabonaembargó feloldása lekerült a „sürgős elintéznivalók” listájáról. Mindez persze nem azt jelenti, hogy ez a kérdés ne lenne állandóan napirenden, különösen az Egyesült Államok és szövetségesei között. S az elmúlt fél év során egyre több repedés, törésvonal keletkezett a korántsem „jól záró” embargón.

Bogomolov szovjet akadémikus szerint a bojkottal az amerikai farmerek mintegy 3 milliárd dolláros szovjet gabonamegrendelés-től estek el tavaly, s ha ehhez hozzászámítjuk a kényszerű tárolási költségeket, az embargó „számlája” 8 milliárd dollárra tehető. Mégpedig az adófizetők zsebére, hiszen a kormány a költségvetésből fedezte a veszteségeket és a kényszertárolást. (Több milliárd dollárra becsülhető az a kár, amely az amerikai iparvállalatokat érte a szovjet megrendelések elmaradása, illetve a korszerű technika kiviteli tilalma miatt. Persze, ami egyik oldalon veszteség, nyereségként jelentkezik a másikon; jelen esetben a nyugat-európai és a japán cégek bevételeiben, amelyek leszállították a Szovjetunió-nak az eredetileg az USA-ból szándékolt vásárlások jelentős hányadát.)

Miután az Egyesült Államok szövetségesei — noha igencsak vonakodva és kiskapukat kutatva — csatlakoztak az embargós intézkedésekhez, a nyugati közgazdászok

TIME-CIMLAP
Kudarcot vallottak

jelentős része arra számított, hogy 1980-ban komoly nehézségek keletkeznek a szovjet élelmiszerellátásban. A szovjet gabonaimport többsége takarmányozási célokat szolgál, tehát Nyugaton úgy vélték, hogy gondok lesznek az állatok etetésével, s így tömeges kényszervágásokra kerül majd sor. (Ahhoz egy pillanatig sem fért kétség, hogy a Szovjetunió a lakosság kenyérellátását saját terméséből és tartalékaiból maradéktalanul biztosítani tudja.) A borúlátó jóslatok — akárcsak a gabonaembargó — azonban kudarcot vallottak. A világ számottevő gabonaexportáló országai — az USA-n kívül Kanada, Argentína és Ausztrália — közül Argentína nem volt hajlandó csatlakozni a tilalomhoz, Kanada pedig már megvonta a támogatást déli szomszédja intézkedésétől.

Időközben Washington és Peking szerződést kötött 24 millió tonna amerikai gabona négy év alatt történő szállítására. Kanada ezek után hivatalosan is kilépett az „embargótáborból”, ugyanis véleménye szerint az Egyesült Államok a szerződéssel megszegte egy korábbi ígéretét. Ez pedig úgy hangzott, hogy az USA nem adja el a Szovjetuniótól visszatartott gabonát más országok hagyományos vevőinek.

A gabonaembargó kudarcát jól bizonyítják a szovjet mezőgazdaság tavalyi eredményei. Meg kell jegyezni, hogy az eredmények rendkívül kedvezőtlen időjárás közepette születtek. (Igen sok eső, kevés napsütés, áradások sora a Szovjetunió hagyományos mezőgazdasági területein.) 189,2 millió tonna gabona termelt, 10 millió tonnával több, mint az előző évben. A 26 ezer termelősövetkezet és a 21 ezer állami gazdaság szarvasmarha-állománya valamelyest növekedett 1979-hez képest, a

Világgazdaság

Jóslat és valóság

Reagan és az embargó Várható piaci helyzet

sertések száma változatlan volt, a baromfiak száma pedig 6 százalékkal növekedett. Nem következett be az állatok tömeges kényszervágása, az állomány gond nélkül áttelelt.

A szovjet mezőgazdaság az időjárás körülményekhez képest kedvező eredményeit igen fegyelmezett munka mellett érte el. Előbbséget élvezett tavaly a takarmánytermesztés; még márciusban párt- és kormányhatározat született a koncentrált takarmányok mennyiségének növelését szolgáló intézkedésekről. Egy hónappal később rendeletet hoztak azokról a pótlólagos intézkedésekről, amelyek a jobb aratást, a betakarítási veszteségek csökkentését, valamint a szarvasmarha-állomány telre való előkészítését szolgálták.

Nem kis feladatok várnak a szovjet mezőgazdaságra ebben az évben. Az SZKP XXVI. kongresszusán mondott beszédében Meszjuc, mezőgazdasági miniszter kijelentette, hogy előbbséget kell adni a gabona- és takarmánytermesztésnek. Az Ekonomika Szel-szkovo Hozzájáruló című lap a szovjet mezőgazdaság ideai célkitűzéseivel kapcsolatban megjegyzi, hogy 1981-ben a tavalyinál 47 millió tonnával több, összesen 236 millió tonna gabonát kell betakarítani. (A gabona vetésterülete továbbra is 128 millió hektár lesz.) Az ideai célkitűzés azért is figyelemre méltó, mert a Szovjetunió történetében a gabonatermés a 230 millió tonnát csak egyszer — 1978-ban — haladta meg.

16 millió tonna hús termelését irányozták elő 1981-re, ez 8 százalékos növekedés az 1976–79-es évi átlaghoz képest, s csaknem egymillió tonnával több a tavalyi eredménynél. Idén a tavalyinál 6 millió tonnával több műtrágya áll a mezőgazdaság rendelkezésére, összesen 88 millió tonna. Úgy tervezik, hogy az agrárszektor bruttó termelési értéke idén 11,5 százalékkal haladja meg a tavalyit, s eléri a 135 milliárd rubelt.

Ma még természetesen nem lehet tudni, miként befolyásolja

majd az időjárás alakulása a növénytermesztés célkitűzéseit. Szervezeti és szervezési oldalról azonban a közelmúltban nagy jelentőségű intézkedések születtek a mezőgazdasági termelés gyorsabb, biztonságosabb növelésére. Az SZKP Központi Bizottsága és a minisztertanács az intézkedések egész rendszerét dolgozta ki a mezőgazdaságra vonatkozóan, s a határozatok január 1-én életbe is léptek.

Szeptemberben lejár a szovjet-amerikai gabonaegyezmény. Egyelőre nincsen szó a meghosszabbításról, vagy az újratárgyalásról. De szeptemberig, a teljes „gabona-szülsend” beálltáig még igen sok minden történhet. Szakértők véleménye szerint — a politikai helyzet mellett — az embargó fenn-tartását vagy megszüntetését a Szovjetunió és az Egyesült Államok termésének méretei fogják eldönteni.

Előrejelzések szerint idén valószínűleg jó termés várható az USA-ban, s így a farmerek még erőteljesebben követelik majd az embargó feloldását. (Érdemes megjegyezni, hogy az ideai mezőgazdasági évrre a tavalyinál mintegy 10 százalékkal nagyobb gabonatermést várnak a világon, tehát a piacot a jelek szerint a túlkínálat jellemzi majd. A „vevők piaca” fog várhatóan kialakulni, így az amerikai termelőket okkal nyugtalanítja a bizonytalanság.)

A Fehér Ház azonban egyelőre nem sok jóval biztatja a gabona-övezet termelőit, sőt nem zárja ki azt a lehetőséget sem, hogy az embargó meghosszabbítását egyéb átfogó korlátozó intézkedések is követhetik. A Szovjetunió továbbra is a kölcsönös előnyökön alapuló, diszkriminációmentes gazdasági kapcsolatok elvét vallja és természetesen elítéli az embargópolitikát. A tények tanúsága szerint egyetlen kereskedő nemzet sem felejtheti el, hogy a gazdasági fegyvernek is két éle van.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

DIPLOMÁCIA

A számítástechnika gyors előretörése az élet számos területén. eredményezett forradalmi változásokat, és ez adta a gondolatot több ország vezetőinek, hogy ezt a technológiát a nemzetközi kapcsolatokban, a diplomáciában is alkalmazzák. Tervek láttak napvilágot, amelyek azt tűzték maguk elé, hogy egy-egy ország a maga számára optimális eredményeket érhesen el bonyolult nemzetközi viszonyok között, válságokban és globális problémák megoldásában. Az 1960-as években több nyugati országban is szorgalmazták a komputerizált diplomáciát, különösen az Egyesült Államokban; cikkek, tanulmányok és könyvek jelentek meg, amelyek a „nyomógombos diplomácia” születését hirdették. Az azóta eltelt időszak eseményei azonban meggyőzték a tárgyilagos szakembereket, hogy a

helyzet sokkal bonyolultabb, mint azt korábban elképzelték. Valójában egyetlen jelentősebb eredmény sem volt az olyan országokban (Egyesült Államok, NSZK, Japán stb.), amelyek nagy összegeket fektettek be a számítástechnika diplomáciai célokra való felhasználásába, komputerizált hivatalok létesítésébe.

Bár a diplomáciai munkában jelentős politikai eredményeket hozó számítástechnológia messzemenően elmaradt a várakozásoktól, szerényebb keretek között való felhasználása már több gyümölcsöt hozott. Nemcsak az egyszerű könyvelésben, hanem a költségvetési tervezésben, a személyzeti munkában, a kiválasztási és kiképzési folyamatban, az utánpótlás tervezésében már eddig is sok hasznot hozott szocialista és tőkés viszonylatban egyaránt.

A lepel

Ködös korszakok

Kis híján két évezredes történet, mégis a modern idők egyik legelképezhetőbb története, amelyet csak napjaink legújabb tudományos lehetőségei hozhattak újból a közelünkbe. A torinói lepelről van szó. A keresztről való levétel után ebbe helyezték volna Jézus tetemét.

Történelem, legenda, újság-szenzáció keveredik, királyok, hercegek, lovagok, pápák váltják egymást a színen. Történezesek, nyelvészek, biblia- és textilszakértők, vegyészek, fizikusok és fotóspezialisták, tehát a tudományok „detektívjeinek” egész hada vizsgálta a leplet, s próbálta megmagyarázni vagy elutasítani eredeti vagy hamis voltát, de sem egy megtámadhatatlan „nem”, sem egy cáfolhatatlan „igen” nem született munkájuk során.

Az effajta fölfedezés mindig heves ellenérzéseket vált ki a szakemberekből, és a titok homályát nem tisztelő, józan milliók is erős kételyekkel fogadták. A Mars meg a Hold lefényképezésére, kutatására készült instrumentumok tárták föl az 503 centiméter hosszú és 109 centiméter széles textílián levő emberi testnyomokat. A lepel hitelességének hívei egy 16. századbeli és Giovanni Battista della Rovere nevű festőnek tulajdonított műre hivatkoznak, amely ma is látható: Jézus tetemét egy ilyen, kettőbe hajtott lepelbe tették, egyik felére fektették, a másikkal lefedték a testet — a képen. A vitatott vászondarabon szakemberek munkája nyomán egy komputerteképhez hasonló arc rajzolódik ki, majd egy keresztre feszített áldozat fekvő tetemének szinte teljes gerincvázlata. Az arc sokak szerint a Názárettié.

Vitatott vászon

A lepel először a 14. század közepén bukkant föl a történelem színpadán egy Lirey nevű francia városkában, a helység urának, Geoffrey de Charny lovagnak a kastélyában. Hadiszákmányként került oda, mondják.

Ha valaki a történelem ködös korszakait szereti, és kedvére kóborozhat a keresztes hadjáratok idejének eseményei között, és különös csemegére lelhet a 4. hadjárat krónikásának, Robert de Clari-nak főljegyzéseiben. Ő — mint írja —, 1203-ban, Konstantinápolyban „saját szemével” látott egy „sydoine-t (leplet), amely „Urunk alakjának nyomait viselte”. De a rákövetkező évben, amikor a keresztesek földülték a várost, a lepelnek nyoma veszett. A választ a kérdésre, vajon De Charny vászondarabja s a bizánci lepel egy s ugyanaz volt-e, sajnos, a lovag magával vitte a sírba.

DELLA ROVERE FESTMÉNYE

Képtelen főntartani

El egy angol író, Ian Wilson, aki azzal dicsekszik, hogy ő igenis nyomon tudja követni a lepel útját Jeruzsálemtől Edesszáig (a mai Urfa nevű török városig), majd tovább a Konstantinápoly—Lirey vonalon is, de az egyes állomások közti kapcsolatai cérnavékonyaságuk és kuszáak. Bár a brit író bátran bontott zászlót a troyes-i püspök ellen, aki még 1389-ben, amikor a lovag először bocsátotta közszemlére különös kincsét, hamisítványnak bélyegezte, nem sokra ment konok kitartásával, mert vele szemben máig is ott állnak a püspök szavai: „Szorgos tudakozásaim és vizsgálataim után megállapítom, hogy egy festmény maradványairól van szó, amelyek egy tapasztalt kezű mester képzeletét, nem pedig Urunk testének nyomait rögzítik.” Ezután a lepel „ellenségeinek” legfőbb munícióját szolgáltatta megállapítása.

Négy évszázad

Hogy miért, máig sem tudni, de tény, hogy a lovag unokája, Marguerite, a nagy kincsét Lajos savoyai hercegnek ajándékozta 1453-ban, s ettől kezdve a Savoia-ház tulajdonában is maradt szinte egészen napjainkig.

1578-ban aztán a savoyai herceg átköltözött Torinóba. Leszámtva a második világháború utolsó időszakát, máig is itt őrzik a vitatott relikviát.

Kerek négy évszázadnak kellett eltelni ahhoz, hogy 1978-ban, áttelepítésének évfordulóján, megint láthatták a leplet az emberek Torinóban. Hárommillió zarándok özönlött hozzá hat hét alatt. Köztük sok száz sindológus (sindon görögül finom szövetet jelent). Egyidejűleg nemzetközi kongresszus is rendeztek a helyszínen „A lepel és a tudomány” címmel.

Kenneth F. Weavert, a National Geographic című amerikai tudományos folyóirat helyettes főszerkesztőjét nem a vallási misztikum iránti vonzódása, hanem a kíváncsisága vitte a kongresszusra. „Régóta érdekel a hamisítványok sorsa, a művészetek vagy a tudományok bármely ágát érintsék is, s az elképesztően okos út, amelyen haladva a tudósok leleplezik a csalárdságokat. Ez az érdeklődésem vitt a torinói kongresszusra...”

Vele együtt vagy három tucat amerikai érkezett, táskáikban a legújabb és legrafináltabb elekt-

ronikus eszközökkel, amelyekkel — gondolták — végre sikerül behatolniuk a lepel tikaiba.

A San Giovanni Battista katedrális oltára fölött, golyóálló üveg védelmében őrizték a kiállított kincset. Az elefántcsont színű textílián messziről semmi nem látszott, csak közelebről lehetett fölfedezni rajta nyomokat. Emberi testét, és... és „vérét”.

A történet furcsaságainak sorát gazdagítja, hogy e kongresszuson a világ egyik legnevesebb egyháztörténésze, a francia Ulysse Chevalier volt az, aki hamisítványnak bélyegezte, és egy francia zoológus, aki védelmezte a leplet. Utóbbit Yves Delage-nak hívják. Vagy ötven éve dolgozott már a kérdés megoldásán. Egy biológus asszisztenssel, Vignouval az oldalán azt akarta bizonyítani, hogy a leplen található test- és vérnyomok nem származhatnak festőanyagtól, hanem egy elkínzott test maradványai.

A francia zoológust egy francia sebész, dr. Pierre Barbet követte. Figyelmét Giuseppe Enrie olasz fotós 1931-es képtanulmányai keltették föl. A sebészt az az anatómiai pontosság ragadta meg, amellyel a lepelbe borított tetem gerincoszlopának és karjának nyomai a vászondarabon maradtak. A kézfej és környéke izgatta. Megállapította ugyanis, hogy tenyérén átvert szög képtelen főntartani a kereszten emberi testet, de ha a csuklóba vagy az alkarba verték a szöveget, főntarthatta. S ez a lepel hitelességét látszott igazolni az ő szemében, mert a leplen lelhető szögnyomok — eltérően a keresztre feszítést ábrázoló festmények légióitól — nem a tenyéren, hanem a csukló környékén fedezhetők fel.

Teóriája tovább vezetett ezen az úton. Jóllehet a rómaiak ezerszámra feszítettek meg embereket (csupán a Spartacus-lázadás nyomán hatezret), 1968-ig, egy jeruzsálemi temető fölfedezéséig, megfeszítettek maradványai nem kerültek elő. Itt egy régész kezébe jutottak bizonyos Jehohanan nevű férfi csontjai. Alsó lábszárát, mint minden keresztrefeszítettét, eltörték. A különlegesség a csukló ránduszában mutatkozó, zúzott nyom, mint megállapította, szög nyoma volt.

1969-ig a leplet csaknem kizárólag fotókról tanulmányozhatták a szakértők, de ekkor, majd négy évre rá ismét hozzáférhetővé tették egyesek számára magát a kegytárgyat is.

Már-már mozgalom

Így került egy svájci kriminológus, Max Frei kezébe 1973-ban. Még azt is megengedték neki, hogy egy tapadós szalag segítségével porszemcséket és más kisebb anyagdarabocskákat vegyen le róla laboratóriumi vizsgálat céljára. Mikroszkópja alatt pollenszemcsék jelentek meg, amelyek még elleneséges környezetben is évszázadokon át életképesek maradhatnak. Frei lelete arra vallott, hogy a por jó része Francia- és Olaszországban található növényekből való, de találtak hét olyan, jól elkülöníthető maradványt is, amely a Holt-tenger, illetve Palesztina meg Anatólia környéki, sókedvelő növényekből származhatott. Frei megállapításai szerint: „tehát a lepel bolyongása során megjárhatta a Szentföldet is. Tekintettel azonban arra, hogy hímpórt hihetetlen távolságokra képes röpteni a szél, vihetik magukkal utazók is, a tudósok nehezen vagy egyáltalán nem emésztették meg ezeket a megállapításokat.

A következő világi szakértő, aki 1973-ban foglalkozott a kérdéssel, a genfi egyetem textilmérnök-professzora, Gilbert Raes volt. A lepel két darabkáját és egy sor származékát vizsgálta meg, amelyeket leszippanzott róla. A részecskék szerint arra vallanak, hogy valahonnan a Szentföld környékéről és igen régi időkből származik a lepel. Anyaga — mondja — olyan vászon, amelyből az ősi Palesztinában a halotti lepleket készítették.

Az Egyesült Államokban furcsa módon a légierő két fiatal tudósa, John Jackson és Eric Jumper figyelt föl a vitára. 1974-ben az Enrie-fotók tanulmányozásával kezdtek, és akárcsak a biológus Vignon, arra a következtetésre jutottak, hogy a leplen hagyott nyomok emberi test nyomai. Ennek igazolására egy különleges képmásanalizátorral készült fölveteleket tártak a nyilvánosság elé, amelyek szerint a leplen háromdimenziós képmásnyomok láthatók, olyanok, amelyeket sem fotók, sem festmények nem mutatnak. Majd számítógép segítségével összeállították a leplen található képmás háromdimenziós modelljét.

Ez lett az alapja annak a már-már mozgalommá terebélyesedett akciónak, amely több amerikai és európai tudós, teológus 1977. márciusi amerikai találkozásán indult útjára azzal, hogy egy év múlva, amikor a leplet Torinóban ismét közszemlére bocsátották, a csoport lehetőséget kapjon a vászondarab különleges vizsgálatára. Céljukat el is érték. A kiállítás 1978. október 8-án zárt, ezután kivették a leplet nitrogénnal telített vitrinjéből, és átvitték a szomszédos királyi palotába. A legkülönbözőbb s a legmodernebb tudományos eszközökkel „vérnyomokat”, „ujjnyomatokat” kerestek rajta. Minden négyzetcentiméterét lefotózták, és mikroszkópos vizsgálatnak vetették alá. A kérdéssel kapcsolatban, vajon az a „vér” vér-e, csak annak a megállapításáig jutottak, hogy ennek az ellenkezőjét semmi nem bizonyítja.

Fölvetődik végül a kérdések kérdése: mennyi idős a lepel? Erre azonban a vizsgálat nem terjedt ki, pedig egy C 14-es adatföltárás megmondhatná a korát. De nem kaptak rá engedélyt, mert féltik tőle a leplet. Napjainkra azonban a rochesteri egyetem professzora, dr. H. Gove azt állítja, hogy egyetlen négyzetcentiméternyi anyag C14-es vizsgálata pluszminusz százötven évnél eltéréssel megállapíthatná az anyag korát.

És ha megtörténik? És igazolódik, hogy abból vagy hozzávetőleg abból az időből való, amikor Krisztust levették a keresztről? Anélkül, hogy itt a színes, izgalmas nyomozásnak minden részletére kitérnünk volna, világos, hogy derüljön ki bármi is a lepelről, egyetlen kérdés örökre megválaszolatlan marad: Krisztus leple volt-e?

De hát akkor mivégre az egész? Erre seregnyi válasz akad. Hasonlatlannak semmiképp sem mondható, hiszen serkenti a kutatást, a tudományos gondolkodást és vitát — meg a turizmust. Ehhez pedig ha valakik, az olaszok értenek. Történelmük a turizmus történelme. Velence kezdte és éppen a keresztes háborúk idején, a Szent Márk térről induló zarándokok útjainak szakszerű megszervezésével.

És olasz a közmondás is, amelyet az ilyen történetek kapcsán mondogatnak világszerte: Se non è vero, è ben trovato — Ha nem is igaz, de jól kitalálták.

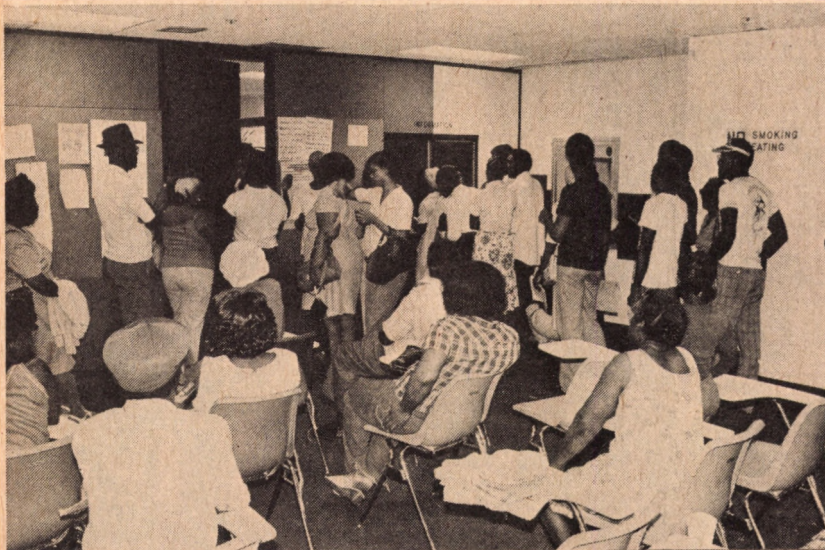
GELLÉRT GÁBOR

Az „1. közellenség”

Infláció és növekedés

Mélyebb szerkezeti okok

Ki hinné: alig három éve, 1978-ban, amikor a legnagyobb fejlett tőkés államok a legmagasabb szinten Bonnban tanácskoztak, a kiadott kommuniké egyértelműen a gazdasági növekedés meggyorsítását nevezte meg első számú feladatként. A résztvevők nem is maradtak a szavaknál. Vállalásokat tettek az ösztönző intézkedésekre. Pusztán egy év telt el, és a „hozáállás” teljesen megváltozott. A Puerto Ricóban volt megbeszélésen, 1979-ben már az infláció szerepelt mint „első számú közellenség”. A fejlett tőkés országok — és az őket tömörítő nemzetközi szervezetek — szóhasználatában azóta is változatlanul ez a prioritás. Vagyis: a nyilatkozatok már nem arról beszélnek, hogy kívánatos lenne ismét elérni a hatvanas években megszokott évi 5 százalékos növekedési rátát, hanem arra helyezik a hangsúlyt, hogy az áremelkedés ütemét kell elviselhető szintre leszorítani.

USA, MIAMI: MUNKANÉLKÜLI-SEGÉLYRE VÁRÓK LIBERTY CITYBEN

Az első „árstopot” Diocletianus császár rendelte el

A „kúszás” vége

A gazdaságtörténetben a nagymértékű áremelkedés jelenségével igen gyakran találkozhatunk. Az első „árstopot” annak idején még Diocletianus császár rendelte el, de hosszan tartó inflációt idézett elő a XVI. században az újvilági arany és ezüst hirtelen beáramlása is. A XIX. században azonban a statisztikák szerint az árszínvonal csökkent, bár háborúk idején, rövid időre hirtelen megemelkedett. Ez a jelenség megfigyelhető volt például a napóleoni háborúknál. Később, a két világháború történelmi periódusában már más volt a helyzet. Az első világháború utáni inflációs rohamot követően az árszínvonal — a stabilizálódás jeleként — visszaesett, 1945 után a tőkés világban ugyan-ez már nem következett be. A „kúszó infláció” — állandó volt, de lassú — a gazdaság kiküszöbölhetetlen részévé vált. Mai szemmel nézve persze az arányok irigylésre méltóak. Az ötvenes évek folyamán például az Egyesült Államokban évente átlagosan 1 százalékkal, az Egyesült Királyságban 2 százalékkal és az NSZK-ban is csak az 1 százalékot alig meghaladóan emelkedtek az árak. A hatvanas évekre az ütem már valamelyest emelkedett, de még mindig elviselhetőnek látszott. Az ársorok szerint az évtizedben az USA átlagosan 2 százalékos évi áremelkedést volt kénytelen elviselni, míg Angliában, Japánban és az NSZK-ban az index évente 4–5 százalékkal nőtt.

Az 1973–74-es nyersanyagár-robbanás után a legtöbb fejlett tőkés országban az infláció kétszámje-

gyűvé vált majd — jórészt az 1974–75-ös recesszió jótékony mellékhatásaként — 1977–78-ra visszatért a 10 százalék alatti tartományba. 1980-ban azonban az OECD-országokban a fogyasztói árak emelkedése már ismét 13 százalékos volt. Az idén ez várhatóan mindössze 10–11 százalékra mérséklődik és csak 1982-re eshet újra a bűvös 10 százalék alá.

Pénzügyi összefüggések

A tőkés világ vezetőinek megnyilatkozásai jól mutatják, hogy a gazdaságpolitika a problémát jelentőségének megfelelően kezeli. Az uralkodó felfogás szerint a stagnálás és az infláció közül feltétlenül az utóbbi a veszélyesebb és csupán annak leküzdésével teremthető meg a feltételek egy normálisabb ütemű gazdasági növekedésre. Ez a nézet természetesen azt jelenti, hogy hosszabb időszakon keresztül tűrhetőnek ítélik a fejlett tőkés országokban jelenleg mutatkozó 7–8 százalékos munkanélküliséget. Úgy tűnik, a politikusok — mint kisebbik rossz — tudatosan vállalják az ezzel járó kockázatot. Gondolkodásukban ugyanis a munkanélküliség a kisebb veszély, hisz „csupán” a társadalom egy részét érinti közvetlenül. (Aki nek van munkájuk, azokat értelemszerűen nem). Az infláció ellen viszont egyetlen szavazó sem immunis. Választási vereséget így magas infláció könnyebben eredményezhet, mint magas, de nem irracionális mértékű munkanélküliség.

Nyilvánvaló az is, hogy az infláció időszakában a fejlett tőkés országokban kiéleződnek a társadalmi feszültségek. Az áremelkedés ugyanis a szétosztható nemzeti jövedelem sajátos „újraelosztását” végzi azok kárára, kik jöve-

delmüket nominálisan csak az átlagtól elmaradó mértékben képesek növelni. (A dolgozók jövedelmének megőrzésére harcolták ki a szakszervezetek a fejlett tőkés országokban a bérek indexálását, illetve az inflációs rátának megfelelő bérpótlékot. Ez a rendszer persze csak utólag és gyakran csak részben kompenzál, a megfigyelt árindex tartalmától függően).

Az OECD-országok az infláció gondjait nemzetközi méretekben is érzékelik. Az áremelkedések üteme ugyanis az egyes államokban nem azonos, hanem jelentősen eltérő. 1980-ban például a régió világosan két csoportra oszlott. Az

tív pénzpolitika útját és az ezzel járó magas — jelenleg már a 17 százalékot meghaladó — kamatszínvonalat.

Az NSZK-ban viszont kissé másképpen gondolkodnak a gazdaságpolitikusok. Ebben az országban az infláció üteme fele a tengerentúlinak, a beruházások, magánfogyasztás és a bruttó nemzeti termék viszont az idén stagnál. Bonn így érthetően ösztönzőbb pénzpolitikát folytatna. Napjainkban láthatóan viszont vonakodva kénytelen követni a magasabb kamatlábakat is, ellenkező esetben ugyanis a valutája gyengülne és a tőke külföldre való áramlásával növekednek fizetési mérlegének hiánya.

Az infláció így — azzal, ahogy erre most Washington reagált — egy olyan gazdaságpolitikát kényszerít Bonnra, mellyel az nem ért teljesen egyet. Nem azért persze, mintha a nyugatnémetek „pártolnák” az inflációt. Tisztában vannak viszont azzal, hogy egy stagnáló gazdaságnak is jelentkeznek a maga politikai problémái. Ilyen körülmények között ugyanis — ha az elosztható források nem nőnek — nem növekedhetnek (illetve csak egymás rovására), sem a profitok, sem pedig a személyi jövedelmek, nehezebben lehet fenntartani a szociális gondoskodásnak, a „jóléti államnak” a hatvanas években kialakított rendszerét.

Az infláció elleni küzdelemnek tehát mindenképpen áldozatokkal kell járnia a gazdasági növekedés területén. Minél keményebb az áremelkedések ellen hozandó intézkedés, annál súlyosabb a másik téren a visszahatás. Mindez magyarázza, miért beszélnek manapság egyre többen tőkés gazdaságpolitikusok az inflációellenes lépések „fokozatosságáról”.

Néhány párhuzam

Persze, a gyógymód kiválasztása sem könnyű, hiszen az infláció nem vezethető vissza pusztán egyetlen okra. Kétségtelenül növelte az inflációs nyomást a kőolajárak két év alatt végbement 170 százalékos emelkedése, egyes fontos más nyersanyagok megdrágulása. Az áremelkedéseknek azonban a tőkés országokban léteznek belső okai is. (Ilyen például az, hogy az Egyesült Államokban a termelékenység az elmúlt három évben folyamatosan csökkent. Ugyancsak inflatörikus hatású a fegyverkezési kiadások reálértékben mért növelése. Elősegíti az áremelkedést, ha nemritkán közvetlen állami támogatásokkal olyan iparágakat tartanak életben, melyek egy korlátozott mértékű világpiaci versenyben egyszerűen csődbe mennének). E belső okok kiküszöbölése pedig lényegesen nehezebben megy — hiszen a haszonélvezők az adott ország politikai struktúrájának részei — és hosszabb időszakot vesz igénybe. Aligha számíthatunk tehát arra, hogy az infláció problematikája az elkövetkezendő néhány év alatt eltűnik. (Külön kérdés, milyen összefüggés van a fejlett tőkés országok labilisabb gazdasági helyzete és az agresszívabb külpolitikai vonalvezetés között). Az sem állítható ma még teljes bizonyossággal, hogy az érintett kormányok — ideértve az új amerikai adminisztrációt is — megtalálták a kiutat jelentő gazdaságpolitikai vonalvezetést. Egyetlenegy viszont vitathatatlan: az ötvenes-hatvanas évek aranykorához, az egy-két százalékos évi növekedési árindexekhez már lehetetlen a visszatérés.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

Nyolc órán keresztül ködszurkálás folyt Bonnban. A gymnichi kastély nagytermében a kancellár, a külügy- és hadügyminiszter és a kormány biztonságpolitikai szakértői a hazahívott washingtoni, moszkvai, párizsi, londoni, római nagykövettel együtt megkísérelték pontosan rögzíteni a Nyugat közös külpolitikai elképzeléseit. A stratégiai pillanatfelvétel nem sikerült. A körvonalak elmosódottak maradtak, a NATO-csoportkép fő alakja, az amerikai, állandóan „bemozdult” és kettős-hármas, életlen kontúrt mutatott.

Az új amerikai kormány első száz napját elemezve a nyugatnémet politikusok ma sem tudnak mást mondani, mint azon a napon, amikor Ronald Reagan beköltözött a Fehér Háza: várakozásra, türelemre van szükség, Washington külpolitikája még nem alakult ki. Gymnichben a Kurfürstensaalban azonban már türelmetlen hangokat is lehetett hallani: „Ezek a jobboldali konzervatív ideológusok csak saját magukkal vitakoznak.” „Néhányuknak még meg kell tanulnia, mi a szövetségi politika lényege. A végére csak megtanulják.” És: „A végén ugyanoda jutnak, ahol az elődeik abbagyáták.”

Látogatók Washingtonból

A korántsem hízelgő, alig leplezetten ingerült vélemény elsősorban annak szól, hogy az Egyesült Államok kormánya még mindig több nyelven beszél a fegyverkezés és leszerelés alapvető problémáiról. Különösen kritikusan mutatkozott ez meg a húsvét előtti napokban, amikor gyors egymásutánban Bonn vendége volt Weinberger hadügy- és Haig külügyminiszter. Az európai tapasztalatokkal nem rendelkező Weinberger három mondata szinte sokkolta a szövetségi konzultációban reménykedő bonni vendéglátókat. Az első: Amerika nem elégszik meg azzal, amit a fegyverkezés terén az európai partnerek eddig tettek vagy ígértek. A második: az újabb fegyverekhez hiányzó pénz amerikai mintára Európában is a szociális kiadások megkurtításával kell előteremteni. A harmadik: a szovjet-amerikai tárgyalások folytatására mindaddig nem kerülhet sor, amíg a lengyel belpolitikai helyzet ennyire súlyos, függetlenül attól, hogy az országot „külső vagy belső veszély fenyegeti-e”.

A Weinberger nyomában érkező Haig alig győzött magyarázkodni Schmidt és Genscher előtt kollegája magatartása miatt. Előbb ki akart bújni a felelősség alól, mondván: nem ismeri pontosan Weinberger kijelentéseinek szövegét, előbb tanácskozni kell Washingtonban, és csak azután „értelmezheti” az elhangzottakat. Schmidt azonban kerek perec kimondta: amennyiben Haig nem „helyesbít még Bonnban, akkor a szociáldemokrata kormányfő, sem saját pártja, sem az egész ország közvéleménye előtt nem képviselheti

a siker reményében a NATO kettős határozatát”.

Haig erre visszakozott: a mikrofonok előtt arról nyilatkozott, hogy a kelet-nyugati leszerelési tárgyalások újabb szakasza hamarosan megkezdődhet, a Lengyelország körüli feszültség „örvendetesen enyhült” és — egyetlen szóval sem említette a csökkentésre váró szociális kiadásokat...

A nyugtató szavak azonban nem nagyon hatottak Bonnban. Schmidtet az amerikai külpolitika kialakulatlansága több okból is aggasztja. Egyrészt kellemetlen emlékeket ébreszt a washingtoni cikcakk:

WEINBERGER, AZ USA HADÜGYMINISZTERE ÉS SCHMIDT KANCELLAR
Genscher: „A Nyugatnak nem szabad elsőnek felállnia”

a Carter-kormány is azzal „bűvölte el” európai szövetségeseit, hogy keddről szerdára hátraarcot csinált lényeges külpolitikai kérdésekben, és az európaiak azon vették észre magukat, hogy — mint egy filmburleszkben a kétfallásos újonc — még mindig a régi irányban menetelnek, miközben a parancsnok már rég az ellenkező irányban masírozik.

Szókincsvaltozás

A második ok belpolitikai: a kormányfő kezét sokáig kötötte pártjának kongresszusi határozata, amely a SALT-2 ratifikálásáról tette függővé a NATO fegyverkezési határozatainak támogatását. Schmidtnek nagy energiájába és jókora adag tekintélyébe került, amíg az ellenállást legyűrve, elfogadtatta az új felfogást, amelyben szó sincs már a SALT-2-ről. A nagyobbik kormánypárt többsége számára viszont elképzelhetetlen maradt, hogy a NATO-határozat fegyverkezési része elsőbbséget élvezzen a tárgyalási résszel szemben. Az Amerikából érkező jelzések viszont éppen erre engedtek következtetni.

A harmadik ok külpolitikai: a Reagan-féle külpolitika eddigi mozaikjai — ellentmondásos voltak ellenére — olyan képet rajzolnak ki, amely nem felel meg Bonn elképzeléseinek, sem a kelet-nyugati politikai és gazdasági kapcsolatokat, sem a harmadik világ országainak kezelését illetően. Schmidt érzi, hogy a bizonytalanokó Amerikával szemben az egysegesen fellépő NATO-Európa most a siker reményében szerepelhetne — csak hogy Nyugat-Európa messzebb áll az egységtől, mint valaha.

A gazdasági nehézségekre különbözőképpen reagáló európai partnerek politikai téren is csak

USA—NSZK

A „főalak” bemozdul

Bonn diplomáciai dilemmái

A szabaddemokraták helyzete

sebbik koalíciós párt vezetője nem szerezhet magának politikai profilt kizárólag a nagyobbik partner, az SPD s Schmidt kárára. Másfelől májusban a Genscher-párt kongresszust tart és már most látható, hogy a tagság soraiban erős az ellenállás az amerikaiakat vakon követő „feltétlen hűséggel” szemben. Harmadrészt a pragmatikus gondolkodású szabaddemokrata vezető elkészítette az új amerikai kormány működéséről a maga „privát” mérlegét. Az egyik oldalon kevés a kézzelfogható eredmény, a másikon viszont szaporodnak a kérdőjelek, fokozódik az Amerika-ellenes hangulat Nyugat-Európában. Kívánatosnak tűnik tehát, hogy a következő nyugati csoportképen Genscher már ne szorosán váll váll mellett álljon az amerikaiakkal, hanem egy apró lépéssel távolabb.

Az igazodás mértéke

Különböző személyi, pártpolitikai megfontolások és aggodalmak azonban nem változtatnak a lényegen: Bonn-nak együtt kell élnie az amerikai külpolitikával és — a szövetségi belüli erőviszonyok miatt is — igazodnia kell hozzá. Abból, hogy ellenkező esetben mi történik, többször is ízelítőt kaptak a nyugatnémet vezetők az elmúlt hetekben.

Az amerikai sajtó egy része újra meg újra felmelegíti a „német neutralizmusról” szóló híreszteléseket. Az öntudatra kapott republikánus képviselők, elnöki tanácsadók között mindig újra akad olyan, aki szívesen fenyegetőzik az Európában állomásozó amerikai csapatok kivonásával, amennyiben az óvilágban szembefordulnának Washington erőpolitikájával. Még ha a fenyegetéseket nem is veszik szó szerint a Rajna partján — a hangnem és a néha brutális nyíltság figyelmeztetés.

A politikai realitásokhoz tartozik, hogy a kelet-nyugati kapcsolatot jelenleg döntően meghatározó biztonságpolitikai kérdésekben a nyugati döntés az Egyesült Államok kezében van. Bármint is mond vagy kíván az NSZK kancellárja, a középhatóságú rakétákat az amerikaiak gyártják, amerikai támaszpontokon szerelik fel és tárgyalóasztalhoz is csak az amerikaiak ülhetnek.

A bonni kormány nagy dilemmája: hogyan „követíthetné” saját érdekeit a még mindig csak formálódó amerikai külpolitika számára anélkül, hogy szembefordulna szövetségeseivel, vagy veszélyeztetné másfél évtized enyhülési politikáját.

SÁNDOR ISTVÁN

a legnagyobb nehézségek árán tarthatók egy sorban — akkor is legtöbbször a legkisebb közös osztó alapján. A keleti politikát Brandttól öröklő Schmidt számára semmi sem kínosabb, mint hogy ilyen körülmények között az NSZK is elveszíti politikájának kiszámíthatóságát, folyamatosságát, amelyre a kormányfő eddig olyanira büszke volt.

Erdekes a koalíciós partner szabaddemokraták vezetőjének, Genschernek taktikaváltása is. A Reagan-kormány első heteiben a külügyminiszter kisajátította „az amerikaiak nagy barátja” szerepet. A leggyorsabban és leghangosabban nyilatkozott az atlanti hűségről, Washington vezető szerepéről, az NSZK áldozatkészségéről. Elsőként utazott az óceán túlsó felé, hogy „megnyugtassa”, az európaiak, főként a nyugatnémetek „pacifizmusa” miatt aggódo új partnereket. Még moszkvai látogatása előtt is a jelenlegi amerikai megfogalmazást vette át, amikor a nemzetközi problémák megoldhatóságát elemezte: a helyzet viharos romlásáért a Szovjetunió a felelős, csak a szovjet fél tehet lépéseket a javítás érdekében.

Moszkvai tárgyalásai, különösen pedig a Weinberger-kisiklás után Genscher hangnemet — és szókincset — változtatott. Hosszú hónapok után először használta ismét az enyhülés kifejezést, először hangoztatta, hogy ilyen rendkívül nehéz időkben „a Nyugatnak nem szabad elsőként felállnia a tárgyalóasztaltól”.

Az „egyéni gyakorlat”

Genscher esetében is többféle magyarázat kínálkozik: a Reagan-kormány működésének elején bemutatott „egyéni gyakorlata” nem folytatható a végtelenségig. A ki-

Lépjén be ön is

a

MAGYARORSZÁG

népes előfizetői
táborába!

Piaci kilátások

Genf: a „szükségállapot” vége

Egységes árszerkezet

A Kőolajexportáló Országok Szervezetének, az OPEC-nek genfi értekezletén végre sikerült megteremteni — helyesebben: visszaállítani — a tagországok között az egységet. Helyreállt az olajárak normális struktúrája és a szervezet több mint egy évre előre is képes volt döntést hozni: elhatározták az árak befagyasztását 1982 végéig.

Az olajfronton ezzel több mint két és fél éves törvényen kívüli állapot fejeződött be. A szervezet bizonyos fokú tehetetlenségének e hosszú periódusára azonban érdemes mindenképpen emlékezni.

Hosszú viták

Az OPEC a kőolaj árát hagyományosan mindig is úgy döntötte el, hogy meghatározta a szaúdi könnyűolajét (mint alapárát), ehhez a többi tagállam nyersolajának minősége és a felvevőpiacoktól való távolság függvényében felárakat számolhatott.

1978 decemberében így a „hivatalos” alapár hordónként 12,70 dollárt tett ki, a létező legmagasabb felár összege pedig 1 dollár 42 cent volt.

1979-ben azonban — hiszen időlegesen kiesett az iráni export — a kőolajpiac felbomlott, a felhasználók ellátásuk biztosítása érdekében egymásra licitáltak, gyors ütemben töltötték fel készleteiket és ezzel a kellő szükségletet alaposan meghaladó keresletet támasztottak. Ebben a helyzetben az OPEC mint szervezet képtelen volt egyeztetett árpolitika vitéleire, az egyes termelők lényegében saját hatáskörükben határozták meg olajuk árát.

A 13 tagállam két csoportra oszlott. Szaúd-Arábia — akkor még csaknem kizárólag politikai megfontolásokról — mérsékeltabb árpolitika mellett döntött, míg a „héják” igyekeztek árakat a maximumra emelni, 1979 közepére a szaúdi könnyűolaját a legmagasabb olajár már 6,77 dollárral haladta meg és ez a különbség 1980 januárjára 8,72 dollárra nőtt. (Ekkor a legdrágább az egyik líbiai olajfajta volt.) A múlt év közepére pedig — bár időközben azért a szaúdiak is növelték az árát — az ársáv szélessége elérte a 10 dollárt.

A fenti folyamat lényege az volt, hogy a szaúdi árhoz képest több (például algériai, líbiai és nigériai) olajfajta ára a gazdaságilag indokolható mértéket jóval meghaladóan nőtt. Az OPEC ezzel a problémával szemben nem tudott egységes megoldást kidolgozni és 1980 őszéig négy tanácskozást folytatott — eredménytelenül.

Időközben azonban az olajpiaci helyzet — nem a termelők előnyé-

re — drasztikusan megváltozott. Ami a keresleti oldalt illeti, 1980 első nyolc hónapjában — a bécsi miniszteri szintű megbeszélésig — Nyugat-Európa 12,5%-kal, míg az USA 10%-kal fogyasztott kevesebb olajat, mint egy évvel azelőtt. (Az USA megtakarítása Franciaország teljes fogyasztásával vagy Kuvait teljes exportjával volt egyenlő.) A szabadpiaci olajár néhány hónap alatt 32 dollárra esett vissza. A hiánypszychózis megszűnt, a piacon napi 3–4 millió hordós kínálati többlet alakult ki.

A kereslet csökkenését részben a fejlett tőkés országok gazdasági növekedésének lelassulása, részben takarékosági intézkedések és az alternatív energiahordozók jobb kihasználása okozta. A piaci többlet megteremtésében azonban mégis Szaúd-Arábiának volt kulcsszerepe. Az ország ugyanis a kereslet csökkenésének ellenére nem csökkentette napi 9,5–10 millió barrelles termelését és így az alacsonyabb árszintű szaúdi könnyűolaj közvetlenül versenyezhetett az ármérséklésre nem hajlandó „renitens” OPEC-társak termékével.

Tavaly őszre már egyébként kialakult egy, a kompromisszum elemeit tartalmazó csomagterv. Eszerint Szaúd-Arábia akkor mérsékelné termelését — és ezzel hozzájárulna a piac egyensúlyának megteremtéséhez — ha az OPEC-en belül visszaállítaná az egységes árszerkezetet és ennek keretében jelentősen csökkentenék az alapár és a legmagasabb felárak különbségét.

Hangsúlyozni kell, hogy Szaúd-Arábiát ekkor már nem csupán politikai megfontolások vezették álláspontja kialakításában. A világ olajtartálékainak jelentős részével rendelkező ország felismerete, hogy a túlságosan magasra srófolat olajár a felhasználóknál veszélyesen vonzóvá teszi az alternatív energiahordozókat.

Rijád tehát — úgy tűnik — saját érdekein keresztül tette magáévá azt a gondolatot, mely szerint az olajtermelők a világgazdaság egészének működéséért is felelősséget viselnek.

Ezt a gondolatmenetet azonban a tagtársakkal nem volt egyszerű elfogadtatni. A rábeszéléshez pusztán Jamani olajminiszter ékesszólása nem is lett volna elegendő. A magas árszinthez ragaszkodók azonban kénytelenek voltak felismerni, hogy törekvéseiket a piac nem ismeri el. Líbia kénytelen volt hordónként 2 dolláros árcsökkenést végrehajtani miközben termelése a napi 1,7 millió barrelles szintről 600 000 barrelre esett vissza. Ugyancsak a kitermelés visszafogására kényszerült Nigéria is. Az eladható mennyiség csökkenése havi 1 milliárd dollár bevétel-től fosztotta meg az országot és Lagos az elmúlt két hónapban kétszer is kénytelen volt eladási árát csökkenteni. Az OPEC termelése jelenleg mintegy 20 millió hordó naponta. Ez a hatvanas évek szintjének felel meg és mindössze két-

AHMED SZAKI JAMANI

Meghatározta a szaúdi könnyűolajét

harmada az 1979-es kitermelésnek. A kartell lényegében ma 15 millió hordóval lenne képes többet termelni annál, mint amit a piac igényel.

A kartell helyreáll

1981 májusában az OPEC tett még egy erőfeszítést arra, hogy az árcsökkenést — a szaúdi követelések előtti kapitulációt — elkerülje. Akkor a nyersolajárak befagyasztását határozták el 1981-re azzal, hogy a szervezet termelését 10%-kal csökkenti. A szaúdi termelés azonban nem csökkent — a túlkínálat tehát fennmaradt. A szervezet afrikai csoportja által felajánlott árkoncessziók Rijádot nem elégtették ki. Augusztusban egy újabb háromnapos tanácskozás végződött eredménytelenül. A megfigyelők többsége szerint az OPEC ekkor közel állt a felbomláshoz. Az augusztusi kudarc után Szaúd-Arábia látványosan visszavonta azt a korábbi ajánlatát, hogy az alapár és a legmagasabb olajár közötti különbség mérséklése érdekében maga is hajlandó hordónként 2 dolláros áremelésre. Az OPEC konferenciánaptára szerint a legközelebbi alkalom az olajár megvitatására december 10-én Abu Dhabiban kínálkozott volna. Úgy tűnik, hogy a 13 tagállam többsége számára az ügy elintésére sürgetőbb volt.

A mostani genfi megállapodás szerint Szaúd-Arábia megteszi a megígért 2 dolláros áremelést és ezzel az arabiai könnyűolaj ára hordónként 34 dollár lesz. Az ársávot a többiek viszont olyan mértékben csökkentik, hogy a legdrágább fajta az alapárnál legfeljebb 4 dollárral legyen csak drágább. Ilyen lesz az ára a líbiai és algériai olajnak, Nigéria háromdolláros felárát kapott engedélyt. (A piaci helyzetre jellemző, hogy ez utóbbi lépés jogosultságát — saját olaja versenyképességét feltéve — az algériai fél vitatta. Mindezek fejében Rijád bejelentette, hogy napi 1 millió barrellel — tehát 8,5 millióra — viszi le a kitermelésének szintjét. Az értekezlet egységesítette az olajvásárlás pénzügyi feltételeit is. Mostantól kezdve az eladók vevőiknek csupán egyhónapos fizetési haladékok adhatnak. Korábban versenyképességük javítása érdekében néhányan 120 napos haladékra is hajlandóak voltak ami a többiekkel

szemben gyakorlatilag 90 napos hitel kamatainak megfelelő előnyt jelentett.)

Azzal persze, hogy a szaúdi fél hordónként 2 dollárt emelt, az OPEC átlagos olajárszínvonala mintegy 1 dollárral hordónként emelkedik. Nem lehet tehát Genfet sommásan mint „árcsökkentő értekezletet” emlegetni. A fogyasztók számára azonban — úgy tűnik — a rendezett állapotok visszaállítása nagyobb előny. Érdemes azonban utalni arra, hogy a szaúdi olaj most elhatározott árszintje 170%-kal haladja meg az 1978. decemberit. 1973 nyarához mérve pedig az olaj ára több mint megnyolcszorosodott.

Az olajpiacon tehát tartós változásokat is megfigyelhetünk, az áru „keménysége” kétségtelenül csökkent. Általában legalábbis. Az olaj ugyanis továbbra is kemény cikkeknek számít olyan országok számára amelyek egysúlyi problémákkal küzdenek és így nehézséget okoz számukra a termék akár minimális mértékű drágulásának ellentételezése is.

Az, hogy a világgazdaság (mindenekelőtt a fejlett tőkés országok) ma nem függ olyan mértékben a kőolajtól, mint 1979-ben, részben tudatos intézkedések következménye. Az Egyesült Államokban a gépkocsik átlagos fogyasztása 100 kilométeren „csak” 10 liter, 1973-ban meg ennek kétszerese volt. Az USA-ban elhasznált elektromos energiának tavaly mindössze 11%-a származott nyersolajból, két évvel korábban még 17%-a. Japánban az elmúlt hat év alatt az acélipar olajfogyasztása 42%-kal csökkent. A Nemzetközi Energiaügynökség egy tavasszal közzétett tanulmánya szerint a fejlett tőkés országok még évi 3%-os reálnövekedés mellett is csökkenthetik függőségüket az olajimporttól, 2000-re a jelenlegi szint mintegy kétharmadára.

Az ésszerűség kényszere

Az aktuális helyzet mindig meghatározza egy kissé a prognózist is. Manapság inkább az optimista kilátások vannak többségben. A Bank of America szakértői szerint a nyolcvanas években a világ olajfogyasztása mindössze évente 1%-kal fog nőni szemben a hetvenes években tapasztalt 3%-os értékkel. Ennek következtében — véli a tanulmány — a nyersolaj ára reálértékben mindössze 2–3%-kal drágul évente. Ez biztatónak látszik. Ténylegesen azonban (a fejlett tőkés világban 10%-os inflációs rátát feltételezve) ez azt jelentené, hogy a szaúdi könnyűolajért az évtized végére hordónként 51 dollárt kellene fizetni. (Ez a „normális” eset, nem számol újabb árrobbanással, politikai vagy gazdasági okokból a piaci egyensúly időleges megbomlásával.) Túlságosan nagy elégedettségre tehát a fogyasztók oldalán nincsen ok. Olyan tanulmány, prognózis ugyanis nincsen manapság forgalomban, mely az olajárak nominális csökkenését jósolná az elkövetkezendő évekre. (A nominális árcsökkenés a nyersanyagok mezzőgazdasági termékek esetében bizonyos piaci helyzetben teljesen természetes.) Továbbra is igaz marad, hogy a legolcsóbb kőolaj az, amit nem kell elfogyasztani. További takarékoságra, ésszerű energiapolitikára van szükség. Ez az 1981-es fejlemények legfontosabb tanulsága.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

November 15-re a legnagyobb spanyol ellenzéki párt, a szocialisták (PSOE) vezetése nagyszabású tömegtüntetést hirdetett Spanyolországnak az atlanti blokkba való beléptetése ellen. A spanyol politikai színtéren lezajló események mindamellett gyakorlatilag bizonyossá teszik a spanyol csatlakozást az atlanti blokkhoz. A spanyol képviselőház heves vita után negyvenszavazatnyi többséggel felhatalmazta a jobboldali Demokratikus Centrum Unió (UCD) Calvo Sotelo vezette kormányát, hogy „kezden tárgyalásokat” a belépésről. Novemberben még a szenátusnak is meg kell szavaznia ezt a felhatalmazást. A felsőházban azonban a kormány abszolút többséggel rendelkezik, így nyilván áldását adja majd a tervezett belépésre.

Kényes időszakban

Calvo Sotelo kormánya már korábban megnyert — az államapparátusban elfoglalt sajátos monopolhelyzeténél fogva — bizonyos alkotmányjogi csatákat. Így például keresztülvitte annak az elismertetését, hogy a NATO egyszerű nemzetközi szerződés, amelynek megkötéséhez csak a törvényhozás relatív többsége szükséges. Ezt valóban így áll az új spanyol alkotmányban — ugyanez az okmány azonban azt is hangsúlyozza, hogy abszolút többség kell olyan szerződések megkötéséhez, amelyek a nemzeti szuverenitás egy részéről lemondanak valamely nemzetközi szervezetre javára. Ilyen esetekben az abszolút többségen túlmenően a törvényhozásnak lehetőséget kell kapnia, hogy meghatározó módon beleszóljon a megállapodás feltételeinek meghatározásába.

Miután a spanyol baloldal ilyen irányú alkotmányjogi kifogásait, valamint a népszavazásra irányuló követelést visszautasították, Calvo Sotelo kormánya mindent elkövetett az ügy „rutinszerű” kezelésére. A vitában az egyes pártok szónokainak mindössze harminc pernyi időt adtak arra, hogy az alkotmányjogi vitában kifejtésük álláspontjukat és csak tizenöt percet arra, hogy magáról a belépésről érdemben nyilatkozzanak. (Mindez annak ellenére történt, hogy a Gallup-intézet közvélemény-kutatása szerint a spanyolok 44 százaléka ellenzi a NATO-belépést és több mint 68 százaléka szükségesnek tartotta volna a népszavazás kiírását egy ilyen sorsdöntő kérdésben.)

Így hát minden lehetőség megvan arra, hogy — netán még a december végi szokásos atlanti csúcsértekezlet idejére — Spanyolország a NATO tagállamává váljék. Ez a döntés természetesen nemcsak Spanyolország katonai és stratégiai helyzetét, hanem az egész európai egyensúly problémáit érinti.

Huszonhat esztendővel ezelőtt, 1955. május 9-én vált érvényessé az NSZK 1954 őszén eldöntött belépése az atlanti blokkba és akkor ezt az aktust öt nappal később, 1955. május 14-én a Varsói Szerződés aláírása követte. A NATO egyébként tíz eredeti tagjával már 1949 áprilisa óta létezett, két és fél évvel később pedig az atlantinak nehezen nevezhető Görög és Törökország is csatlakozott a szervezethez. Az a tény, hogy a Varsói Szerződés létrejötté mind ezek ellenére csak az NSZK belépését követte, más tényezők mellett mindenekelőtt annak volt tulajdonítható: ez jelentett az európai katonai egyensúlyban olyan

módosulást, amely stratégiai jelentőségű választ igényelt,

Minden jel arra mutat, hogy Spanyolország NATO-csatlakozását is ilyen természetű lépésként kell értékelni. Erre utaltak a korai szovjet figyelmeztetések, szeptemberben pedig az a szovjet jegyzék, amely figyelmeztette a spanyol külügyminisztériumot: a Varsói Szerződés országainak „megfelelő intézkedéseket” kell hozniok, amennyiben Spanyolország csatlakozna a NATO-hoz. Felelőtlen spekuláció lenne e pillanatban arról elmélkedni, hogy milyen jellegűek és egyáltalán földrajzilag

TILTAKOZÁS A BELÉPÉS ELLEN
Rendkívül kényes kérdéseket vetnek fel

meghatározhatóak lehetnek-e az említett szükséges ellenlépések. Annyi mindenesetre kétségtelen, hogy a spanyol NATO-belépés olyan időszakban következik be, amikor a középhatósugarú rakéták vitája rendkívül érzékeny szakaszba lép, s amikor az európai egyensúly értelmezéséről és annak megőrzéséről legfinomabb árnyalataiban is igen fontos eszmecsere állnak küszöbön.

Távolabbi hatások

Ebben a helyzetben Nyugat-Európa egyik legnagyobb területű országával kiszélesíteni az atlanti szövetséget (meghozta olyan országgal, amelynek területéhez integráns módon a nyugat-afrikai partok mellett levő Kanári-szigetek és a Marokkóba beágyazott Ceuta és Melilla város-támaszpontok is hozzá tartoznak) meglehetősen nyers stratégiai akciónak minősül.

E lépésnek mindenképpen az a része érinti közvetlenül a világ-méretű stratégiai problémákat, amely a nukleáris fegyverek spanyolországi jelenlétével kapcsolatos. A madridi kormány jelenleg azt állítja, hogy a NATO-belépés után nem fogadja el nukleáris fegyverek állomásoztatását spanyol területen. A kormány szövegével azzal érvelnek, hogy a földrajzi távolságok miatt a Spanyolországban esetleg állomásoztatott nukleáris középhatósugarú rakéták nem érnének el szovjet célpontokat, az ennél nagyobb hatósugarú rakéták pedig stratégiai fegyvernek minősülnek. Érvelésük alátámasztására spanyol hivatalos körök megjegyzik, hogy az 1953 óta meglevő kétoldalú spanyol-amerikai katonai szerződés legfontosabb támaszpont-láncszemének, Rota délspanyolországi tengeralttjáró-bázisának a területéről kivonták az amerikai atom-tengeralttjárókat.

Ellentétes e kormányállásponttal Manuel Monzon ezredes, a spa-

Spanyolország

Úton a NATO felé

Az egyensúly megsértése

A „stratégiai mélység”

kezeléséről” s arról a lehetőségről, hogy azokon ne legyenek NATO-támaszpontok, Nyugat-Afrika országai számára a spanyol NATO-belépés mégis potenciálisan teljesen új, veszélyekkel terhes stratégiai helyzetet teremt. Ráadásul Ceuta és Melilla esetében az automatikus NATO katonai akció is igen egyszerűen kikényszeríthető, miután a garanciák kiterjednek a NATO-tagállamok hajóira és repülőgépeire is — tehát például a Ceuta vagy Melilla kikötőjében állomásozó spanyol hadihajókra.

Így az európai egyensúlyproblémán túlmenően a NATO „mélységében” való kiterjesztése szükség-szerűen új feszültségfókat hozhat létre Észak-Afrikában és az afrikai kontinens nyugati szegélyén.

Sorrendváltás mögött

Természetesen nem állnak rendelkezésre azok az információk, amelyek hitelesen magyarázhatnák, hogy az Egyesült Államok miért fejtett ki oly erőteljes nyomást a NATO-belépés érdekében, amikor a kétoldalú szerződés egyébként is biztosította számára a megfelelő támaszpontokat. „Kemény” információk hiányában is valószínűsíthető azonban: Washington az adott helyzetben éppen annak a lehetőségnek a demonstratív bizonyítása érdekelt, hogy minden különösebb nehézség nélkül ki tudja terjeszteni a NATO területét, abban bízva vagy azt véelve, hogy hasonló természetű és súlyú ellenlépésre az adott konstellációban nincs módjuk a Varsói Szerződés országainak.

Másodszorban: nyilvánvalóan szerepet játszott, hogy az említett „stratégiai mélység” Észak-Afrikára és a Kanári-szigetekre is kiterjeszhető, ami washingtoni remények szerint kedvezően befolyásolja az amerikai pozíciókat a szélesebb értelemben vett mediterrán térségben és a Közel-Keleten.

Spanyolország oldaláról szemlélve a dolgot, a legutóbbi két esztendőben végrehajtott fordulat többszörös és gyökeres. Hiszen először a Közös Piachoz való csatlakozásnak volt elsőbbsége a spanyol politikai törekvésekben, majd a második szakaszban a kétoldalú spanyol-amerikai szerződés meghosszabbításának kellett volna megelőznie a közös piaci belépéssel szemben immár sorrendi elsőséget kapott NATO-belépést. Végül a NATO abszolút elsőbbségi joga érvényesült mind a bilaterális katonai szerződéssel, mind pedig a közös piaci csatlakozással szemben.

(Folytatjuk.)

GÖMÖRI ENDRE

Pénztáráblakok

A Nemzetközi Valuta Alap jövője Irányítók, feltételek és kvóták

A Nemzetközi Valuta Alap (IMF) és a Világbank szokásos évi közgyűlése nem bizonyult mérföldkönek. A 141 országból összegyűlt delegátusok azonban élénk eszmecserét folytathattak a tőkés világ gazdaság jelenlegi problémáiról. A csaknem egy hétig tartó tanácskozáson voltaképpen mindenről szó esett: a legtöbben kritizálták a magas amerikai kamatszintet (Reagan elnök viszont energikusan megvédte politikáját); szó esett a fizetési mérlegek kiegyensúlyozatlanságáról, a fejlődő országok problémáiról és hiteligényeiről is.

Finanszírozási formák

A vita alaphangját az IMF által kidolgozott középtávú előrejelzés adta meg. Eszerint a tőkés világ gazdaságban csak lassú élénkülés várható, a fejlett tőkés országok reálnövekedése 1982-ben is csak 2 százalékot tesz ki. (1967–72 között az emelkedés még közel volt az 5 százalékhoz.) A prognózis az inflációról sem mond biztatóbbat: a fejlett világban az ár-emelkedés üteme jövőre is 8 százalékos lesz. Ezt az értéket persze az olajimportőr fejlődő országokban sokan megirigyelhetnék, ebben az országcsoportban ugyanis 1982-re átlagosan 25 százalékos infláció várható. Az évtized közepéig a fizetési mérlegek folyó tételeiben sem várható a jelenlegi képhez képest lényeges változás. 1982-re így a fejlett tőkés országokban összesen 45 milliárd dolláros hiány várható. Az olajjal nem rendelkező fejlődő országok deficitje pedig az idei 97 milliárd dollárról 100 milliárdra nő. Sovány vigasz, hogy az olajexportőr csoport aktívuma enyhén mérséklődik, jövőre már „csak” 80 milliárd dollárt tesz ki.

A fizetési mérlegek hatalmas deficitje az egyik oldalon — nagy többlet a másikon. Ez volt az olajárrobbanás okozta legnagyobb pénzügyi probléma. Az OPEC-aktívum azonban az 1974-es 70 milliárd dollárról 1978-ra mindössze 5 milliárd dollárra apadt, és a pénzek „visszaáramoltatását” a hitelt igénylőkhöz a magánbankok lényegében elvégezték. 1978-ban a statisztika szerint a tőkés világban regisztrált mérleghiánynak mindössze 4 százalékát finanszírozta az Alap. Szerepe tehát akkor meglehetősen szűk körű volt. Néhány hónap alatt azonban a helyzet gyökeresen megváltozott. A második olajárrobbanás pénzügyi hatását a magánbankok egymagukban már nem ellensúlyozhatták, s a deficités országok hitel-igényét nem tudták biztosítani. Az évtized végére tehát az IMF sze-

megállapodásokat kötött, melyek az érintett főváros által folytatandó gazdaságpolitika irányelveit is tartalmazták.

A problémát sok esetben éppen ez a feltételrendszer okozta. Az Alap által ajánlott csomagterv ugyanis a legtöbbször szigorú takarékosági intézkedéseket, deflációt, valutaleértékelést tartalmazott. Ezek a lépések — ezt tartalmában senki sem vitatta — elősegítették ugyan az érintett országban az egyensúly helyreállítását, azonban kétségkívül népszerűtlenné voltak és biztosan nem növelték meg az adott országban az

AZ IMF-SZÉKHAZ WASHINGTONBAN
Reagan szerint a kölcsönvevőnek „bizonyítania” kell

repének viszonylagos súlya alapján megnövekedett.

A világszervezet a tagok igényeit új finanszírozási formákkal is megkísérelte kielégíteni. 1973–74 után új „pénztáráblakok” nyíltak. Létrejött az olajalap, ebből azok az országok meríthettek, melyek fizetési mérlegét a magasabb olajárak borították ki egyensúlyából. A kompenzációs alap olyan kliensek számára készült, melyek fizetési mérlegükben átmeneti nehézséggel küszködtek — például konjunkturális okokból csökkenő exportáruk miatt. Egy harmadik „ablaknál” azok juthattak pénzhez, akik nyersanyagkészleteiket kívánták finanszírozni, a jövőben magasabb árakra számítva.

A legkevésbé fejlett országok meríthettek a fentiekben kívül még az aranyalapról is, melybe az IMF aranykészlete egyhatodának eladásából származó jövedelmeit helyezte. Végezetül: minden tag számára nyitva állt az az alapszabály biztosította lehetőség, hogy kvótájának egynegyede erejéig automatikusan hitelt vehessen fel az Alaptól.

Szigorú követelmények

1979 közepén az Alap által tagjainak nyújtott hitelek 81 százaléka a fenti öt kategória valamelyikéhez tartozott. Ezekben a formákban a kölcsönöket általában nem kísérik külön feltételek. Az 1979–80-as árrobbanás után viszont az igénylők kénytelenek voltak további hitelformákat is igénybe venni. Egyre többen kölcsönöztek az IMF úgynevezett kiegészítő pénzügyi alapjából, a prolongációs alapról, illetve nyúltak hozzá kvótájuk 25 százalékát meghaladó részéhez. Itt azonban már a hitelnyújtás nem ment feltételek nélkül. A pénzről az Alap a kölcsönvevő ország kormányával

Alap (és a végrehajtó kormány) népszerűségét.

A kritika hatására végül is az IMF hajlandó volt irányvonalát módosítani. A hiteleket — bizonyos kategóriákban — továbbra is feltételek kísérik. A kívánságlista azonban jobban tekintetbe veszi az érintett ország társadalmi-politikai klímáját. A végrehajtásra ennél fogva a világszervezet hosszabb határidőket javasol. Változott az ajánlott csomagterv karaktere is. A korábban egyeduralgó deflációs irányvonalat olyan elképzelések váltották fel, melyekben a termelékenység, a beruházások, és általában a termelés növelése is helyet kap célkitűzésként. Valószínűleg e változtatások eredménye, hogy ma a Valuta Alap 40 országnak nyújt gazdaságpolitikai előírásokkal kísért hitelt. Tegyük hozzá: az IMF-gyógymód bizonyos fókusz garancia is arra, hogy az érintett kormány valóban törekszik pénzügyi egyensúlya helyreállítására és politikája nem csupár újratermeli a kölcsönfelvételi igényt. Nem meglepő ilyen körülmények között az, hogy a magánbankok is szívesebben nyújtanak olyan országoknak hitelt, amelyeknek az IMF már a maga részéről adott pénzt.

A jelenlegi szabályok szerint — a kvóták 1979-es felemelését követően — a tagok kvótájukat akár 450 százalékát is felvehetik hitelként az Alaptól.

Az országok rendelkezésére álló pénzt — következésképpen — a kvóták nagysága döntően befolyásolja. Ugyancsak függ a kvóta nagyságától az adott ország befolyása a szervezetre. Az IMF-ben ugyanis nem az „egy ország, egy szavazat” elve uralkodik, hanem a voks jelentősége a kvóta arányában változik.

Az alapításkor meghatározott elv szerint pedig a kvóta az illető állam gazdasági súlyát hivatott tükrözni. (A gyakorlatban a világtermelésben és világereszkedelemben való részesedést, a hivatalos tartalékok nagyságát vizsgálják.)

A fejlett tőkés országok túlsúlya ilyen módon eleve biztosított, napjainkban ők a kvóták összegének 62 százalékával bírnak. Az olaj-exportáló országokhoz a kvóták 12 százaléka tartozik, míg a 109 olajjal nem rendelkező fejlődő országra mindössze 27 százalék esik. A fejlett tőkés országok közötti arányok ráadásul még az alapítás időszakának gazdasági erőviszonyait tükrözik. Aktuális statisztikák szerint így az USA 21 százalékos túlsúlya túlságosan magas, Japán és az NSZK viszont nincs megfelelő nagyságú kvótával képviselve. Az arányosítást azonban még országcsoporton belül is csaknem lehetetlen végrehajtani, hiszen a státútum szerint „egyetlen állam kvótáját sem lehet egyetértése nélkül megváltoztatni.” A szavazatok súlyának jelenlegi rendszere természetesen régóta szálka a szám-szerű többséget jelentő fejlődő országok szemében, ezek a soron következő — az alapítás óta nyolcadik — kvótaemelés az IMF „demokratizálására” is szeretnék felhasználni.

A fejlett tőkés országok ugyancsak törekcsenek arra — ez a kívánság Washingtonban is teret kapott —, hogy a világszervezet által kibocsátott sajtóságos „pénz”, az „SDR” (Különleges Lehívási Jogok) ne a kvóták nagysága szerint gazdagítsa az egyes központi bankokat, hanem jórészt fejlesztési célokra kerüljön a legszegényebb fejlődő országok között kiosztásra.

A fejlett tőkés országok vonakodását jórészt elvi szempontok magyarázzák: a kvótaarányos szavazás rendszerének feladása a szervezet irányításának feladását jelentené. Az IMF pedig értelem-szerűen nem nyújthat hiteleket a fejlett tőkés országok véleménye szerint pusztán azon az alapon, hogy a többség megszavazza-e vagy sem. Hiszen az IMF forrásai végesek. A szervezet becslése szerint 1981–83-ban összesen 48,3 milliárd értékű nettó kihelyezéssel lehet számolni, és ebből 24,15 milliárd dollár fedezetét még meg kell találni. (Elméletben — a kvóták már említett 450 százalékát minden országra kivetítve — az IMF hitelnyújtási plafonja 308 milliárd dollár lenne. Minimális azonban az esély arra, hogy például a 21 százalékos súllyal rendelkező Egyesült Államok e lehetőségét igénybe venni.)

A fejlett tőkés országok vonakodását jórészt elvi szempontok magyarázzák: a kvótaarányos szavazás rendszerének feladása a szervezet irányításának feladását jelentené. Az IMF pedig értelem-szerűen nem nyújthat hiteleket a fejlett tőkés országok véleménye szerint pusztán azon az alapon, hogy a többség megszavazza-e vagy sem. Hiszen az IMF forrásai végesek. A szervezet becslése szerint 1981–83-ban összesen 48,3 milliárd értékű nettó kihelyezéssel lehet számolni, és ebből 24,15 milliárd dollár fedezetét még meg kell találni. (Elméletben — a kvóták már említett 450 százalékát minden országra kivetítve — az IMF hitelnyújtási plafonja 308 milliárd dollár lenne. Minimális azonban az esély arra, hogy például a 21 százalékos súllyal rendelkező Egyesült Államok e lehetőségét igénybe venni.)

Szigorodik-e?

Az IMF washingtoni közgyűlése reformokat ugyan nem fogadott el, lehetőséget adott azonban „előcsatározásokra”, az erőviszonyok felmérésére. Aligha tévedünk akkor, ha megállapítjuk: az elkövetkezendő néhány év kulcsfontosságú lesz az IMF jövője szempontjából. Milyen irányba fejlődjön tovább az Alap — ez a kérdés. Megszűnik-e vajon a fejlett tőkés országok túlsúlya a döntési mechanizmusban? Vagy éppen ellenkezőleg: a tagországok érdekének megfelelő kompromisszum csak minimális változtatásokkal számolhat? Szigorodik-e a hitelnyújtás feltételrendszere? (E kérdésben Reagan igen határozott volt. Véleménye szerint a kölcsönt igénylő kormányoknak még a pénz átutalása előtt intézkedésekkel kellene „bizonyítania” azt, hogy el van szánva gazdasági problémái megoldására.)

Erre a fórumokon az elkövetkező évek adhatnak csak választ.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

Allaghi

Baloldali irány
Önigazgatás?

ANDREASZ PAPANDEU SZÓNOKOL

Önálló nemzeti politikát kíván folytatni

A Pánhellén Szocialista Mozgalom (PASOK) választási győzelme után megalakult Görögország történetének első, baloldalinak tekinthető kormánya. A nyugat-európai fogalmak szerint szociáldemokratának minősíthető, de bizonyos külpolitikai kérdésekben (NATO) radikálisabb álláspontot elfoglaló párt vezetője, Papandreu a miniszterelnöki tárca mellett a hadügyminiszter feladatát is ellátja. Az új külügyminiszter, Haralambopoulos valamikor a jelenlegi miniszterelnök apja által vezetett, polgári liberális Centrum Unió tagja volt, a fasiszta ezredesek uralma idején megkínózták és már 1974-ben, az akkori parlamenti választásokon is a PASOK soraiban küzdött. A kormányban — amelyet általában „mérsékelt baloldali” kabinetnek minősítenek — a világhírű filmszínész, Melina Mercouri a kulturális ügyek minisztériumát vezeti.

Tartós irányzat

Aligha van a görögországi politikai beszélgetésekben ma még egy szó, ami olyan gyakran hangozsa el, mint a változás (allaghi). A jelenlegi köztársasági elnök, Konsztantín Karamanlisz által a katonai junta bukása után, hét évvel ezelőtt alapított és azóta kormányon volt Új Demokrácia Párton kívül minden tőle valamennyire is balra álló erő a változás jelszavát írta zászlajára a választási küzdelemben. A legmeggyőzőbben ezt a mindeddig legbefolyásosabb ellenzéki párt, a Pánhellén Szocialista Mozgalom hirdette. A párt népszerűsége a kormánypárttal ellentétben az elmúlt hét évben egyenesen felfelé ívelt, tömegbázisa nőtt.

Míg az Új Demokrácia 1974-ben a szavazatok 54,37 százalékát, 1977-ben 41,85 százalékát kapta csak meg, Andreasz Papandreu pártja pedig a hét évvel ezelőtti 13,58 százalékról 1977-ben 25,33 százalékra növelte voksainak számát. Karamanlisz tavalyi, elnöki választása miatti kiválása az általa alapított pártból, tovább gyengítette az Új Demokráciát. A görög közéleti személyiségek közismerten és hagyományosan általában jó szónokok. A 63 éves Rallis, aki a nála 11 évvel idősebb Karamanliszt követte a pártelnöki és a miniszterelnöki székben, azon kevés kivételhez tartozik, amely erősíti a szabályt.

A parlament feloszlásával, szeptember 19-én kezdődött választási kampány kezdetén az biztosnak látszott, hogy az 1974. és az 1977. évi választásokkal ellentétben, amikor a széles társadalmi rétegek által egyaránt gyűlölt katonai diktatúra emléke még sokkal elevenebb volt, ma már nem lesz elég a „Karamanlisz vagy a tankok” jelszó ahhoz, hogy az Új Demokrácia megőrizze vezető helyét.

A változás jelszavának növekvő népszerűségét objektív körülmények indokolják. A görög gazdaság ismét kritikus hónapokat él át. A nemzeti jövedelem növekedésének üteme az 1976. évi 5,8 százalékról 1,9 százalékra esett vissza tavaly, az idén pedig a nullához közeledik. Az ipari termelés 1981 első negyedében 2,8 százalékkal csökkent a tavalyi hasonló időszakhoz viszonyítva. A termelési kapacitás egyötöde kihasználatlan, az ipari beruházások 1974 óta nem növekszenek. Görögországnak az Európai Gazdasági Közösséghez történt ez évi csatlakozása az egyes mezőgazdasági és infrastrukturális fejlesztési kölcsönök és segélyek összegének kétségtelen emelkedé-

sén kívül az állampolgár életszínvonalára egyelőre nem hat pozitívan. A jobboldali kormány ugyanakkor újabb privilégiumokban részesítette a külföldi tőkét és a monopóliumokat. A nagy ipari társaságok jövedelme csupán tavaly átlag 132 százalékkal nőtt. A görögök ezzel szemben az infláció, a fogyasztói árszínvonal és a munkanélküliség szüntelen növekedését tapasztalják. Az infláció tavaly 25 százalékos volt, s az idén sem várnak kevesebbet, a munkanélküliség az 1979. évi 2,5 százalékról legalább a háromszorosára szökött fel.

A PASOK változást hirdető programjában oktatási és egészségügyi reformot, szociális programot, a görög pravoszláv egyház és az állam szétválasztását, a polgári házasság bevezetését, az abortusz legalizálását és több más haladó intézkedést helyez kilátásba. Papandreu a gazdaság „társadalmisítását” (államosítás helyett) szorgalmazza, a munkások bevonását tervezi a vállalatok vezetőségébe és önigazgatáson alapuló közigazgatási reformot hirdet. Vallja, hogy a fizetések és a nyugdíjak megállapításakor figyelembe kell venni az inflációt.

Harci érvek

A külpolitikai kérdések sem játszanak azonban kisebb szerepet a görög politikai élet alakulásában. Görögország atlantielkötözetsége és Nyugat-Európa-hoz való politikai és gazdasági felzárkózása az elmúlt évtizedben fokozódott. Az Új Demokrácia tavaly októberben visszavitte Görögországot a NATO katonai szervezetébe, amelyet a junta 1974. évi ciprusi puccskísérlete és az azt követő ciprusi török invázió nyomán elhagyott. Görögország több éves társult tagság után ez év január 1-től az EGK teljes jogú tagja lett. Törökországhoz fűződő viszonyát a ciprusi probléma rendezetlenségén kívül az Égei-tenger kontinentális talapatásával és légtérével, valamint egyes szigetekkel kapcsolatos területi viták terhelik. Rendezetlen a görögországi amerikai katonai támaszpontok státusa.

A várakozásnak megfelelően heves választási harc ezúttal is Görögország NATO-tagsága, az amerikai katonai támaszpontok jövője, Görögország és az EGK viszonya és a legégetőbb gazdasági és szociális kérdések körül éleződött ki. A választási kampány záróalkordjaként a három vezető pártnak a

görög főváros Zindagma (Athén) terén megtartott több százéves választási gyűlésein azonban mégis inkább a belpolitikai kérdések kerültek előtérbe. Papandreu a „felégetett föld” taktikájával vádolta Rallisz pártját, rámutatva, hogy miközben az államadósság 350 milliárd drachmára tehető, az Új Demokrácia az elmúlt hetekben is naponta tízmilliókat költött választási kampányára. (A rosszul értve szerint a jobboldali kormány a jövő évi költségvetés mintegy felét elherdálta.) A fizetési mérleg krónikusan deficites, Görögország külföldi adóssága mintegy 6 milliárd dollár, amelyből 2,5 milliárdot fedeznek az úgynevezett láthatatlan bevételek, az idegenforgalom, a hajózás és a görög vendégmunkások hazautalásai. Papandreu részben megismételte korábban ismertetett bel- és szociálpolitikai programját, gazdasági fellendülést ígért és hangsúlyozta, hogy „társadalmisítási” terve „csak” tíz családot érint Görögországban. A PASOK elnöke sikeresen állt a nemzeti ellenállásban, a Nemzeti Felszabadítási Frontban (EAM) és annak fegyveres szervezetében, az ELASZ-ban részt vettek érdemeinek elismeréséért. Kiemelte, hogy a mostani választásoknak „referendum jellege” van, aki igent mond a változásra, az a PASOK-ra szavaz.

Október harmadik vasárnapján az ország második világháború utáni történetének 12. és a katonai junta bukása utáni 3. általános választásán az egykamrás, 300 tagú görög parlament helyeért 20 párt 2916 jelöltje versengett. Az ország 56 választási kerületében teljes listával csak a három legnagyobb párt, az Új Demokrácia, a PASOK és a Görög Kommunista Párt indította jelöltjeit. Az újabb négy évre megválasztott 300 képviselő közül 288-ra közvetlenül szavaztak, 12 „állami vagy szolgálati” parlamenti mandátum sorsáról pedig az úgynevezett súlyozott arányos választási rendszernek megfelelően az összes szavazatok 17 százalékánál többet kapott pártok döntöttek. Az aktív és passzív választójoggal rendelkező, tehát 20 éven felüli mintegy 7 millió görög választóból több mint öt és fél millióan járultak az urnákhoz az ország 18 500 választókerületében.

A nem végleges, de a lényeg tekintve csak némileg módosuló eredmények szerint a PASOK a szavazatok 48,07, az Új Demokrácia 35,93, a GKP 10,86 százalékát szerezte meg. A szavazatok 95 százalékán tehát a három legnagyobb tömegbázisú párt osztozott. A par-

lamentben a mandátumok ennek megfelelően 174, 113, 13 arányban oszlanak meg a vezető pártok között.

Athéni politikai megfigyelők körében nem a PASOK győzelmének ténye, hanem annak mértéke kellett bizonyos értelemben meglepetést. Az sem kétséges, hogy Görögország harmadik legnagyobb politikai ereje, a Görög Kommunista Párt a legutóbbi, négy évvel ezelőtti választásokhoz képest megerősödve került ki a mostani politikai erőpróbából. Görögországban 1932–1970 között 716 politikai pártot regisztráltak, közülük azonban csak egy, a GKP állta ki a politikai viharokat és immár több mint hat évtizede a görög munkásszövetség valódi képviselője.

Szemben a valósággal

A PASOK, csakúgy mint négy évvel ezelőtt, ezúttal ismét csaknem megkétszerezte szavazatainak számát. A Görög Kommunista Párt azzal, hogy szavazatai meghaladják a 10 százalékot, teljes jogú parlamenti párttá vált, ez a görög parlament házszabálya értelmében azt jelenti, hogy országos jelentőségű kérdésekben a kommunista képviselők ezúttal nemcsak a saját nevében, hanem a párt nevében fejthetik ki álláspontjukat. A GKP mandátumainak számát 11-ről 13-ra növelte, annak ellenére, hogy a kommunista választók egy része a jobboldal biztos veresége érdekében a PASOK-ra adta voksát. A görög parlamenti választások további jellemzője, hogy a szélsőjobboldali és az ultrabaloldali kis pártok szétforgácsolódtak, tömegbázisuk összeszűkülött, megosztottabbak, mint valaha. A 62 éves Andreasz Papandreu, aki az athéni egyetemen jogot, a harvardi egyetemen pedig közgazdaságtant tanult, illetve tanított, s apja kormányában már a hatvanas évek derekán is töltött be miniszteri funkciót, a választások utáni első nyilatkozataiban hangoztatta, hogy a PASOK-kormány minden görög kormány lesz. Önálló nemzeti politikát kíván folytatni a NATO-hoz és az EGK-hoz fűződő viszonyában, ezt kívánja érvényesíteni az Egyesült Államokkal kialakítandó kapcsolatában, ilyen szellemben öhajítja rendezni a görögországi amerikai katonai támaszpontok státuszának rendezetlen ügyét és vitás kérdéseit Törökországgal. Athéni politikai megfigyelők arra számítanak, Papandreu kormányprogramját radikalizmus helyett a realitásokat figyelembe vevő kis lépések, kompromisszumok jellemzik majd.

PÉK MIKLÓS

Esküvők

Fúziós lázroham

Különös ellentét jellemzi idén a fejlett tőkés országok gazdaságát. Egrésről tovább tart az újabb recessziós hullám, másrésztől igen csak felpezsdült a nagyvállalatok tevékenysége. Nem elsősorban a szorosan vett gazdasági tevékenység megélénküléséről van szó, hanem a cégek „helyezkedéséről”, pozícióharcáról. Egymást követik a látványos és nagy értékű felvásárlások, az óriásvállalatok egyesülése, s nem ritka a korábban „házasságra” lépett cégek válása sem.

A megindult „nagy átrendeződés” természetesen szoros kapcsolatban áll a kedvezőtlen konjunktúrával, hiszen minden vállalat igyekszik szervezetenként alkalmazkodni az új világgazdasági helyzethez. A verseny éleződése a túlélés érdekében nagyobb alkalmazkodóképességet, rugalmas szerkezetváltást igényel. Úgy tűnik, hogy a monopóliumok igyekeznek több évtizedre előre gondolkodni és megtanulni a „több lábbon való állás” gyakorlatát.

A szén nyomában

Az Egyesült Államok vezető olajtársaságai például fokozatosan betörnek a szénbányászatba és jelentős érdekeltségekre tesznek szert az egyéb ásványi anyagok bányászatában is. Rájöttek ugyanis arra, hogy az elkövetkező évtizedekben talán legfontosabb feladatuk lehet — a zökkenőmentes „üzletmenet” fenntartása érdekében — a fájdalomtól mentes átmenet biztosítása az olaj utáni időszakra. A fokozódó energiatakarékoság és az egyéb energiatáforrások mind nagyobb mérvű alkalmazása mellett ugyanis meglehetősen bizonytalanul válhatnak profitkilátásaik az olajágazatban.

Megindult tehát a harc, a „részesedési háború” a szénbányákért. Jelenleg az amerikai szénbányák részvényeinek már 25 százaléka van az olajcégek tulajdonában, s az előrejelzések szerint az évtized közepére ez az arány meghaladja majd az 50 százalékot. Az Exxon, a Gulf Oil, az Occidental Petroleum és a Conoco már számottevő szénbányászati részvényekkel rendelkezik. (A Conoco például a Consolidation Coal-t vásárolta fel nemrégiben.) Az olajmultik azonban szemet vetettek egyéb bányászati cégekre is: a Standard Oil of Ohio csaknem kétmilliárd dollárért kebelezte be a rézbányászatban érdekelt Kennecott bányavállalatot, a Fluor Corporation pedig 2,5 milliárd dollárt fizetett a St. Joe Minerals cégért.

A jövő bebiztosítása jegyében

JEFFERSON, A DU PONT ELNÖKE*

Évtizedekre előre gondolkodni

határozta el az egyesülést az USA két mammutvállalata, a Conoco olajkonzern és a Dupont vegyipari óriás. Amennyiben létrejön a fúzió — ez lesz a gazdaságtörténet eddigi legnagyobb vállalati egyesülése — az új vállalatbirodalom vagyona megközelíti a 7,5 milliárd dollárt. Az olaj- és a vegyipar házassága mindenesetre nem jelent rossz kilátásokat a „jegyeseknek”. (A fúzió megvalósulását egyelőre még késlelteti az a szenátusi vizsgálat, amelyet Metzenbaum és Kennedy szenátorok kértek. A törvényhozás jogügyi bizottsága azt vizsgálja majd, hogy az egyesülés nem sérti-e a trösztellenes törvényt.)

A nagy port kavart vállalati események persze nemcsak a nehéziparra jellemzőek. Nem kis meglepetést keltett, hogy az amerikai United Artists filmvállalat is cégtáblát cserél. A Metro-Goldwyn-Mayer ugyanis 375 millió dollárért vásárolja meg a patinás Unitedet. Az ügylet érdekessége, hogy a vásárló tavalyi tiszta jövedelme 16,5 millió dollár volt, a United haszna pedig elérte a 20 milliót. (Érdemes megjegyezni: a Metro sem kizárólag filmcég már. Tavaly ugyanis az anyavállalat kettévált, és az MGM filmvállalat mellett megalakult az MGM Grand Hotels cég is, amely jól jövedelmező szállodaláncot tart a kezében.)

Nyugat-európai példatár

Nincs híján a nagyvállalati eseményeknek Nyugat-Európa sem ebben az évben. A Közös Piac országából kedvezőtlen vállalati hírek érkeznek, a jobb konjunktúráról tanúszkodó cégesemények inkább kontinensünk nyugati felének kisebb államaiból származnak.

A svájci Swissair repülőársaság és a Nestlé élelmiszeripari konzern csaknem egymilliárd dolláros alaptőkéjű közös vállalkozást alapított szállodalánc létrehozására. Mindkét vállalat jó időben ismerte fel, hogy az idegenforgalomban még „van mit keresni”, s ez a „melléküzemág” igencsak jól jövedelmez. (A Nestlének nem lehet panaszja üzleti forgalmára, a Swissair viszont — a megnövekedett üzemanyag- és üzemeltetési költségek miatt — csak rendkívüli erőfeszítések árán tudja elkerülni a komolyabb veszteségeket.)

A két vállalat úgy tervezi, hogy az elkövetkező 10 évben mintegy 10–15 szállodát építenek, illetve vonnak ellenőrzésük alá. Nem kezdők már a szakmában, hiszen a légitársaság tagja a Penta száll-

odacsoportnak, a Nestlé pedig az Egyesült Államokban hús szállodát irányít. Ebben a felállásban viszont még meg kell küzdeniük azért, hogy jegyezzék őket a szakmában.

Nagy meglepetés volt a svéd Volvo cég bejelentése, miszerint megvásárolja az ugyancsak svéd Beierinvest részvényeit. Az autóról és ipari célú egyéb járműveiről ismert Volvo úgy látja, hogy csak a gépkocsigyártás nem biztosíthatja megfelelően jövőjét, ezért új vállalkozásokba kell kezdenie, diverzifikálnia kell a tevékenységét. A Beierinvest tevékenysége gyakorlatilag átfogja az egész svéd gazdaságot: foglalkozik többek között gépgyártással, élelmiszer-kereskedelemmel, hajóépítéssel, hitelezéssel. Éves forgalma meghaladja a 15 milliárd koronát. A Volvo tavaly 24 milliárd koronás forgalmat bonyolított le. Az új vállalat várható éves forgalma 40 milliárd korona (csaknem 10 milliárd dollár) körül alakul majd, s az egyéges üzleti tevékenység már az őszi hónapokban megindul. Miután a Beierinvestnek jelentős érdekeltségei vannak az olajkutatásban, -kereskedelemben és -szállításban, a Volvónak lehetősége nyílik, hogy részese legyen az olajüzletnek is.

A jelek szerint az idej esztendő a látványos válások, összeveszések éve is a közös piaci országok házasságra lépett vállalatai számára. Több mint egy évtizeddel ez előtt született meg Brüsszelben a nemzetek feletti nyugat-európai vállalatok gondolata. Akkor még úgy vélték, hogy az integrációs folyamatot elmélyíthetik a vállalati fúziók, s az új, két- vagy több nemzetiségű vállalatok bizonyos ellensúlyát képezhetik az amerikai multiknak. A kísérlet — az idej év eddigi tanulságai szerint — nem vált be. Többek között azért, mert alapvető kérdéseket nem sikerült megoldani: még mindig hiányzik az egyéges közös piaci vállalati adózási szabályzat, nem csökkentek az ellentétek a vállalati szervezeti kérdések területén sem.

Felbomlott a nyugatnémet Bayer és a belga Gevaert Photo közös vállalata, amelyben a partnerek 50–50 százalékos tőkerészesedéssel rendelkeztek. Az Agfa-Gevaert nevű közös fotóvállalatban a belga fél nem tudta növelni tőkehozzájárulását, amit az ezüst 1978–80-as áremelkedése tett volna szükségessé. A Bayer viszont több mint 100 millió dolláros tőkebefektetést hajtott végre, s így megszerezte a részvények többségét. A házasság felbomlott, az egyenlőség megszűnt. A vállalat továbbra is fennmarad, de a döntő szó, az irányítás a Bayerhez került.

Ugyancsak válás lett a vége a két repülőgépgyártó, a holland Fokker és az NSZK-beli Vereinigte Flugtechnische Werke (VFW) tíz éve tartó házasságának. A nyugatnémet partner szinte „megette” holland társát, s ezzel megszűnt a közös érdekelttség. Olasz, nyugatnémet és francia cégek részvételével alakult meg az elmúlt évtizedben egy közös, kereskedelmi járműveket gyártó egyesülés, Iveco néven. Az egyik társtulajdonos, a Fiat azonban felvásárolta az Iveco részvényeinek a többségét, így az együttműködés is már a múlté. Az ehhez hasonló példákat még hosszasan lehetne sorolni, hiszen a tapasztalat szerint az erősebb partner általában hamarosan átveszi a közös vállalkozás irányítását — és természetesen részvényeinek a többségét is.

Nyugat-európai gazdasági szakértők szerint a fúziók nem váltották be a hozzájuk fűzött remé-

nyeket, s a jövőben egyelőre csak a lazább vállalati együttműködési formák vezethetnek eredményre. Szerintük az együttműködésnek csak az lehet a járható útja, amely nem vezet a vállalati függetlenség elvesztéséhez, s amelynek célja nem több, mint közös létesítmények üzemeltetése, vagy egyes termékek együttes előállítás.

Csődök középszinten

Az első fél év igazi nagy válási sztorija az angol Dunlop és az olasz Pirelli nevéhez fűződik. A két jónévi gumiabroncsgyártó cég 1971-ben fuzionált. Mindkét cég kisebbséget szerzett egymás leányvállalatainak részvényeiben. Egyesítették az elszámolási rendszert, összehangolták a vezetési és a marketing-módszereket és a fejlesztést is közös program alapján végezték. Ennek ellenére évről évre tornyosultak a váláshoz vezető gondok. Még a hetvenes évek első felében a Pirelli anyagi zavarba került, angol társa azonban nem segített kellőképpen. Az olajárrobbanás csak fokozta a közös gondokat, mert a kereslet egyre inkább eltolódott az acélradial abroncsok felé, s ez a „műfaj” nem volt erősege az egyesített vállalatnak. Az évtized végén a Dunlop került bajba, a Pirelli azonban nem dobta oda tőkebefektetés formájában társának a szükséges mentőövet. Az ellentétek egyre éleződtek, a Dunlop pedig egyre nagyobb és elviselhetetlenebb terhet jelentett a Pirellinek. 1979-ben a Dunlop profitja 8,2 millió dollár volt, egy évvel később már 43 millió dolláros veszteségről adhatott számot, miközben üzleti forgalma 3,2-ről 2,8 milliárd dollárra esett vissza. A brit vállalat kedvezőtlen helyzetét a font erősödésével, a szigetország mélyülő gazdasági gondjaival, valamint az abroncskereslet ötszázalékos visszaesésével magyarázza. A Pirelli üzletmenete ugyanakkor kedvező, de a további veszekedéseket elkerülendő elfogadják a „megunt kedves” magyarázatait. Nem vitás azonban, hogy a Dunlop egyéb üzletágai — különböző ipar- és fogyasztási cikkek, sportfelszerelések — sem érnek el optimizmusra okot adó eredményeket, s az angol cég vératómlesztésre szorul. (Nem jön rosszul számára az a majdnem 50 millió dollár, amelyhez a válás után úgy jut, hogy a Pirelli visszavásárolja a volt partnere kezében levő saját részvényeit.)

A nagyvállalati események érthetően reflektorfényben állnak a fejlett tőkés országokban. Arról azonban már kevesebb szó esik, hogy ugrásszerűen megnövekedett a kis- és középüzemek csődje, különösen az Egyesült Államokban, az NSZK-ban, Nagy-Britanniában és Ausztriában. Egyre több kisebb vállalkozás ellen kell megindítani a csődjelzést, s nemcsak az úgynevezett válságiparágakban (textilipar, elektronika, cipőipar stb.). Mindez jelzi a hosszán tartó gazdasági bizonytalanság fokozódását, a nagyvállalatok hatalmi helyzetének erősödését. Persze az óriás cégek sem érezhetik magukat teljes biztonságban: az egyesülések, a felvásárlások pillanatnyi öröme nem tudja elnyomni aggodalmukat a „japán henger” esetleges megindulása iránt. A szigetország óriásvállalatai ez idáig viszonylag kis mértékben folytattak külföldön tőketerjeszkedést. De nem lehetetlen, hogy az áruárakat után megindult a japán cégfelvásárlási, -egyesülési támadás is.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGALI PÉTER

A Moncloa-palota termeiben és kertjében tartott 500 fős fogadással kívánta lezárni első öthónapos kormányzását a nyári vakáció előtt Leopoldo Calvo Sotelo spanyol miniszterelnök. A fogadásra meghívták a hivatalos spanyol közélet minden fontosabb vezetőjét. Természetesen ott voltak a kormánypárt, a Demokratikus Centrum Unió (UCD) vezető személyiségei, közöttük Adolfo Suárez volt miniszterelnök is, aki a kormány éléről történt távozása óta most lépte át először a miniszterelnökségi palota küszöbét.

A „harmincnyolcak”

Ezúttal azonban távol maradtak a Moncloa-palota régebbi szokásos vendégei, a nagy ellenzéki pártok vezetői. Az egypárti kormány és a kormányt támogató párt egységet kívánt felmutatni a miniszterelnök mögött, akinek a kormányzása, ha nem is oldotta meg a lényeges problémákat, a „megfontoltság és a biztonság” látszatát kelti az országban. Ez egy közvélemény-kutatás eredményei szerint meg is hozta a gyümölcsét: a miniszterelnök első ízben előzte meg népszerűség tekintetében a szocialista Felipe Gonzalezt, a legnagyobb ellenzéki párt főtthkárát.

A nagyszabású fogadás mégsem vált a kormány és az őt támogató Demokratikus Centrum Unió egységének az ünneplésévé. Néhány órával a szmokingos urak és estélyi ruhás hölgyek érkezése előtt Oscar Alzaga képviselő, az UCD kereszténydemokrata szárnyának egyik legfőbb vezetője felkereste a miniszterelnököt és tájékoztatta arról, hogy 38 képviselőtársával együtt (túlnyomó részük ehhez a kereszténydemokrata szárnyhoz tartozik) levélben jelentették be a párt elnökének, hogy „mérsékelt platform” néven szervezett irányzatot alakítottak a párton belül.

A pártvezetés ellen fellázadt csoport politikai színezete nyilvánvaló. A nyugati világban rendszerint a jobboldali, konzervatív politikuskok nevezik magukat „mérsékeltnek”, s ez rájuk is vonatkozik. A levél 39 aláírója volt a fő mozgatója annak a múlt évi kampánynak, amely Suárez miniszterelnök távozását követelte és több más tényező összejárására következében el is érte. Ők voltak és maradtak a szorgalmazói a kormánypárt és a tőle jobbra álló erők, mindenekelőtt a Manuel Fraga Iribarne vezetésével működő Demokrata Koalíció közlekedésének. (Ennek is egyik legfőbb személyi akadályja az előző miniszterelnök volt.)

Ők a püspöki kar hangjának képviselői a törvényhozásban, és ezt a hangot erősen hallatták a választási törvény vitájában. De kihallatszik a klérus hangja a platformban szereplő más kérdésekből is, mint például „az oktatás szabadságának követelése”, amelynek szépen hangzó jelszava mögött az egyházi iskoláknak adandó nagyobb állami támogatás követelése húzódik meg.

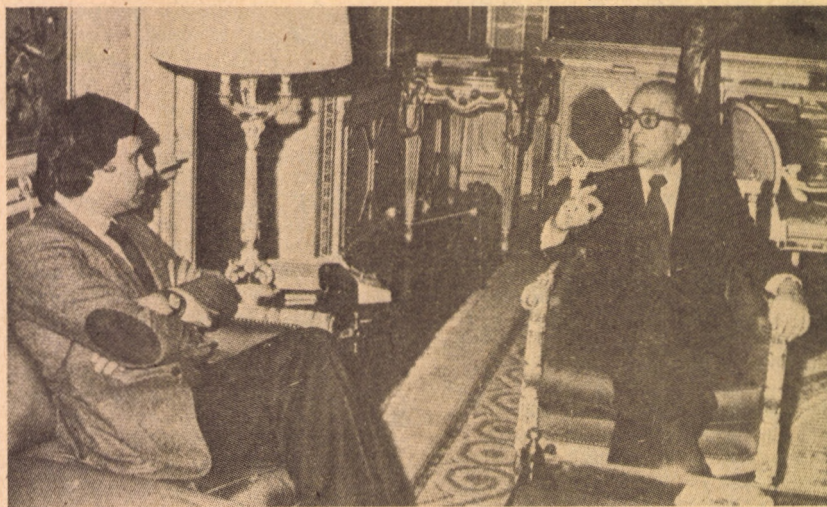
A választási törvény csatáját azonban elvesztették. A törvény már megjelent a hivatalos lapban. Az első kereseteket az érdekelték a nyári törvénykezési szünet után, szeptemberben már be is nyújt-hajtották a bíróságok. Meghiúsult az az erőfeszítésük, hogy ha már nem tudják megakadályozni egy ilyen törvény elfogadását, legalább homályos fogalmazású megszorító rendelkezéseket iktassanak be a párt haladó szárnyát képviselő Francisco Fernandez Ordenez igazságügy-miniszter által benyújtott tervezetbe.

A kormánypárt haladó erőinek

és a baloldali pártoknak az összefogása azonban elvetette a leglényegesebb ilyen módosító indítványt, amely a közös megegyezésen alapuló válás elé kívánt súlyos akadályokat gördíteni.

Vereség érte őket a pártszervezetekben is. A most lefolytatott területi pártkonferenciákon az UCD „suarezista” vezetősége csaknem minden tartományban kiszorította őket a helyi vezetésből. S ez nem lényegtelen dolog. A tartományi vezetőségeknek döntő szavuk van a választások előtt a jelöltlisták összeállításánál.

Ez a vereség és a benne rejlő, a mandátumokat fenyegető veszély

GONZALEZ (BALRÓL) CALVO SOTELO DOLGOZÓSZOBAJÁBAN

A kérdés inkább az, hogy lesz-e választás?

volt a közvetlen kiváltó oka az akciónak, amellyel voltaképpen már a következő képviselőválasztás kampányát kezdték el.

Baljós jelek

Hivatalosan 1983 márciusában esedékes a parlamenti választás Spanyolországban, de sok hír kering előbbrehozásáról. A „platform” aláírói azzal érvelnek, hogy vissza kell szerezni a kormánypárt csalódott választóit, magukhoz kívánják ragadni a vezető szerepet az UCD-ben és így elérni egy jobboldali „nagy koalíció” létrehozását. Ehhez azonban szövetségesre van szükségük s ezt a miniszterelnökben szeretnék megtalálni. Tőle azt várják, hogy vegye a maga kezébe a párt irányítását is. Calvo Sotelo egyelőre tagadja, hogy el akarná foglalni a pártelnöki tisztséget. De az első lépést a gyakorlatban már megtette ehhez: a madridi pártszervezet élére sikerült sógorát állítania.

A miniszterelnököt azonban egyelőre elsősorban nem a kormánypárt problémái foglalkoztatják. Az egypárti kormánynak a nyári vakáció után, a súlyos gazdasági helyzettől eltekintve is jelentős problémákkal kell szembenéznie. Mindenekelőtt — és sokak szerint az ország demokratikus jövője szempontjából ez a legfontosabb — októberben vagy novemberben kezdődik meg a február 23-i államcsínykísérlet katonai lázadással vádolt résztvevőinek pere a katonai bíróság előtt. A lakosság (és a külföld) bizalma a spanyol demokráciában nagyban függ attól, képes-e a rendszer komolyan felelősségre vonni és szigorúan megbüntetni a vádlottak padjára ültetett magas rangú tiszteket, közöttük tábornokokat. Sok ember egyszerűen nem hiszi, hogy börtönbe csukhassanak

Spanyolország

Őszi árnyékok

A politikai látóhatár

Kockázatos döntések előtt

szivárgott a sajtóba, a rádióba, a televízióba, az egyházba, az iskolába, a művészetbe, a kultúrába, sztrájkokat szervez, lehetetlen bérköveteléseket támogat.

Nem meglepő ezek után, hogy Felipe Gonzalez, a Spanyol Szocialista Munkáspárt főtthkára egyik nemrég tartott sajtóértekezletén a pártja választási esélyeire vonatkozó kérdésre azt válaszolta: őt most nem az foglalkoztatja, hogy ki nyeri meg a következő választásokat, hanem az, hogy legyenek ilyen választások.

A baloldali pártok továbbra is azt hangoztatják, hogy egy kisebbségi kormány (az UCD-nak 164 képviselője van a 350 tagú képviselőházban) nem oldhatja meg az ország előtt álló súlyos problémákat. Leopoldo Calvo Sotelo miniszterelnök és pártja azonban elutasította a szocialisták koalíciós ajánlatát és helyette a többi párttal való egyszerű „egyeztetés” politikáját ajánlta. A szocialisták és a kommunisták, bár továbbra is hangoztatták egy erős kormány szükségességét, elfogadták ezt a pontosabban nem körvonalazott ajánlatot. A valóságban azonban eddig konkrét megállapodás csak egy kérdésben született: a kormány, a munkáltatók és a szakszervezetek egyezménye a munkanélküliség elleni harcra vonatkozóan. Ennek keretében a kormány és a tőkés új munkahelyek létesítését, a munkanélküliek fokozottabb támogatását ígérték, ennek ellenében a szakszervezetek a dolgozók nevében elfogadták, hogy 1982-ben a bérek az árcimkénél kisebb mértékben emelkednek, tehát csökken az életszínvonal. A

Az „egyeztetés” rései

Más területekre, különösen a NATO-belépés kérdésére azonban az egyeztetési politika nem terjedt ki. A spanyol kormány még az idén szeretné beléptetni az országot az Atlanti Szövetségbe, a baloldali pártok azonban ezt ellenzik és a kérdés elhalasztását, illetve róla népi konzultáció tartását követelik. (Vagy a következő választásokon, vagy külön népszavazás útján.) Az SKP már meghirdette kampányát a NATO-belépés ellen, a Spanyol Szocialista Munkáspárt pedig augusztusban kívánja megindítani. Más baloldali erők sikeres NATO-ellenes nagygyűlést is szerveztek Madridban. A NATO elleni mozgalom legnagyobb gyengéje azonban éppen ez: a különböző baloldali erők nem együttesen, hanem külön-külön folytatják kampányukat a NATO-belépés ellen.

LEHEL MIKLÓS

Jölehet a fejlett tőkés országok vezető politikusi szavakban egyre gyakrabban tesznek hitet a nemzetközi kereskedelem szabadsága mellett. A szakértői számítások szerint az egymás közti kereskedelmükben is növekednek a korlátozások. Vita folyik ugyan arról, milyen súlyos is a helyzet valójában, egy azonban tény: a protekcionizmus eszköztára egyre bővül, alkalmazói az új módszerek kidolgozásában bámulatos találékonyságot tanúsítanak. A XIX. század folyamán az akkori kereskedelempolitikus a külföldi áruk nem kívánatos betörésére ellenszertként csupán a védővámot (vagy háború idején a teljes blokádot) ismerte.

Történelmi példák

Manapság éppen a vámok tekinthetők a nemzetközi kereskedelem legliberálisabb területének. A múlt századi elődök leszármazottai viszont céljaik elérése érdekében kontingenseket, kvótákat szabhatnak, egészségügyi előírásokat, szabványokat módosíthatnak, sőt meggyőzhetik az exportőrt „önkéntes” korlátozás vállalásának célszerűségéről. Valószínűleg a kereskedelmi „csatározások” — hisz háborúról még nem beszélhetünk — fegyvertárának ilyen lényeges bővülése okozza, hogy a világgerekedelem szabadsága rendszeresen téma a fejlett tőkés országok csúcserkeztetén. (Így volt Ottawában is.) Formális nyilatkozat is született immár sokadszor a protekcionizmus elítéléséről. A gyakorlatban azonban éppen ellenkező irányú fejleményeknek lehetünk tanúi.

Az a felfogás, amely szerint a kereskedelem teljesen sohasem lehet „szabad” és az egyes államoknak például a születőben levő iparuk védelmében joguk van a külföldi verseny korlátozására, már viszonylag korán megjelent. Alexander Hamilton, az USA első pénzügyminisztere például a kongresszushoz intézett 1791-es jelentésében a létesítendő feldolgozóipari ágazatok védelmére megfelelő törvényeket sürgetett. (A jelentésnek, úgy tűnik, nagyobb hatása volt a jövőre mint a jelenre, a honatyák ugyanis akkor semmit sem kezdtek vele). Védővámokat alkalmazott ugyancsak 1815–1860 között Franciaország. A feltétel nélküli szabadkereskedelem szószólója ebben az időben — érthető módon — a vitathatatlanul legerősebb ipari hatalom, Anglia volt.

A szigetország erőfeszítései eredményeképpen sikerült 1860-ban aláírni a híres Cobden—Chevalier szerződést, amely elsőként tartalmazza a feltétel nélküli legnagyobb kedvezmény elvét. Ugyanakkor a franciák kötelezettséget vállaltak arra is, hogy vámjait négy év alatt 20 százalékkal csökkentsék. (A kért partner közötti akkori gazdasági erőviszonyokat jól jellemzi, hogy Anglia viszonzásul vámentességet biztosíthatott a bor és az égetett szeszes italok kivételével minden francia termékre). Az angol—francia szerződés nyomán a világgerekedelem liberalizálódott, a vámszinteket kölcsönösen csökkentették és ez a kedvező légkör egészen az első világháborúig fennmaradt. (Átmenetileg ugyan a század végén a protekcionizmus ismét fellángolt, a polgárháború után az USA például meredek megemelte tarifáit.) A versailles-i békekövetően, az 1920-as válság légkörében az országok ismét elzárták piacukat a külső verseny elől, a Nemzetek Ligája keretében 1927-ben összehívott értekezleten elfo-

A KÖZÖS PIAC PALOTÁJA

Megvédi a hazai mezőgazdaságot

gadott multilaterális kereskedelmi megállapodás pedig gyakorlatilag hatástalan maradt. Az 1929–33-as válság atmoszférája természetesen még kevésbé volt alkalmas a szabadkereskedelmi gondolatok térhódítása, a világgerekedelem szabálykönyvének kialakítása.

Az 1947-ben aláírt multilaterális szerződés, a GATT már elvileg azon az állásponton állt, hogy a nemzetközi kereskedelemben az import elleni védekezés egyetlen módja — szükséghelyzeteket kivéve — a vámtarifa, amelynek fokozatos csökkentésére egyébként a szerződő felek kötelezettséget fejezték ki. Az 1964–67 között folyt tárgyalásokon — ez hívták „Kenedy-fordulónak” — a vámszintek átlagosan 35 százalékos csökkentését sikerült elérni. A hetvenes évek második felének „Tokió-fordulója” 1988-ig további 30–35 százalékos vámsökkentést hozt meg. (Ennek keretében például az USA átlagos vámszintje 4 százalékra, Japáné 3 százalékra mérséklődik).

Az „új generáció”

Annál hosszabb a listájuk az úgynevezett nem vámjellegű akadályoknak. A különféle kvóták, kontingensek közvetlenül meghatározzák az eladható külföldi áruk mennyiségét vagy értékét. Más szabályok (szabványok, egészségügyi előírások, támogatások) „mindössze” manipulálják a versenyt. Az egészségügyi előírások megállapítása természetesen minden állam szuverén joga. A jelentések szerint azonban például a közelmúltban Japánban „csodálatos módon” éppen akkor szigorították meg az importált narancsokra vonatkozó rendelkezéseket, amikor a piacon túlkínálat volt.

Ha a „protekcionizmus” kifejezést szélesebb értelemben használjuk, a mai tőkés világgazdaság számos jelensége korlátozóan minősül. Nyilvánvalóan protekcionista például a Közös Piac mezőgazdasági politikája, mely adminisztratív mechanizmussal védi meg a hazai, drágán termelő mezőgazdaságot a külső verseny elől. A szabadverseny ideálhoz képest torzítja a konkurrenciáharcot az a támogatás is, melyet Brüsszel a közösség mezőgazdasági exportjához nyújt. (Lényeges persze megjegyezni, hogy ez utóbbi legális: a mezőgazdasági nyersanyagok támogatását a GATT-szabályok megengedik).

Világkereskedelem

Korlátpanoráma

A protekcionista járvány Politikai felhangok

Aligha vitatható, hogy közvetve előnyökhöz jut az a nyugat-európai kohászati üzem is a világpiacra, amelynek a termelés strukturális átalakításával, modernizálásával járó költségeit központi forrásból részben átvállalják. Ez sem „törvénytelen”: kutatási-fejlesztési segítséget, regionális támogatást a legtöbb fejlett tőkés ország nyújt ipara bizonyos ágazatainak.

Mindezzel párhuzamosan azonban az EGK a kohászati import adminisztratív korlátozását is meghirdette a Davignon-terv keretében. A piacvédelem szembevetendő példáját jelenti a nemzetközi textilkereskedelem szabályozása. Az úgynevezett sokoldalú megállapodást eredetileg 1973-ban írták alá, 1977-ben újították meg és 1981 végéig van érvényben. Eredetileg minimálisan 6 százalékos növekedést irányzott elő a fejlett tőkés országok fejlődő világból származó textilimportjának.

Az 1977-es újratárgyalás során az EGK-nak mindazonáltal sikerült elérnie, hogy ettől az irányszámtól rendkívüli körülmények között és rövid időre eltérhessen. Úgy tűnik, meglehetősen gyakran fordultak elő szükséghelyzetek, mivel 1977 után az EGK textilimportja évente csupán 4 százalékkal növekedett. (A legnagyobb exportőrök — Hongkong, Dél-Korea, India és Brazília — kivételüket a közösség országaiba még ennél is mérsékeltebben, évente átlagosan csupán 1,2 százalékkal növelték).

A legtöbb szakértő protekcionistának minősíti a kartelleket, hisz a termelők vagy vásárlók közösen árat állapítanak meg és így az nem a piaci alkuban alakul ki. (Példaként az OPEC a legkézenfekvőbb).

Ugyancsak korlátozott a nemzetközi kereskedelem az autópárhban, itt Franciaország a japán gépjárművekre például külön kvótát állapított meg, míg az Egyesült Államok a szigetország termelőit „önkéntes önmérséklésre” bírta.

(A GATT szabályai szerint egyébként, ha egy ország rákényszerül például importjának mennyiségi korlátozására, akkor intézkedéseit diszkriminációmentesen kell végrehajtania, nem léptethet életbe korlátozásokat csupán egy bizonyos országgal vagy egyes országokkal szemben. Sok nyugat-európai állam azonban még ma is alkalmaz diszkriminatív mennyiségi korlátozásokat a szocialista országokkal, így hazánkkal szemben is. Sőt az ottawai csúcson olyan irányzatok mutatkoztak, amelyek ezt politikai okokból tovább éleznék.)

A protekcionizmus feléledése a tőkés országokban 1974 után figyelhető meg. A világgazdasági árobanás ugyanis hirtelen kielezte bizonyos iparágak problémáját, reflektorfénybe állította rossz hatásfokú termelésüket, nem kielégítő nemzetközi versenyképességüket.

A fejlett tőkés országokban a statisztika szerint 1974–79 között a feldolgozóiparban összesen 2,4 millió munkahely szűnt meg és ebből több mint egymillió a ruházati, a textil- és a cipőiparra esik. (A kohászati félmillióval részesedik). Az érintett kormányok alapvetően politikai érdekből nyúltak a protekcionizmus eszköztárához, mesterséges úton kísérelték meg a veszélyeztetett iparágak életben tartását vagy haladásuk meghosszabbítását.

A protekcionizmusnak persze az alkalmazóra nézve is vannak gazdasági hátrányai. A fogyasztó, aki nem veheti meg a olcsóbb importált textiliát, kénytelen a magasabb árú hazait vásárolni és így a fogyasztói árindex nőni fog. Annak a gépipari vállalkozónak pedig, ki ugyancsak rá van kényszerítve a drágább honi kohászati termékek felhasználására, nőni fognak a költségei és így csökken külső versenyképessége. Ezért határozta meg már 1978-ban úgy az OECD-országok miniszterei, hogy elsőbbséget adnak a strukturális átalakításnak és nem tartják tartósan érvényesíthetőnek az elavult válságiparágak mesterséges életben tartását.

Ez a nyilatkozat sem valósulhatott meg, hiszen kiderült, hogy elsőbbséget adnak a strukturális átalakításnak és nem tartják tartósan érvényesíthetőnek az elavult válságiparágak mesterséges életben tartását. Ez a nyilatkozat sem valósulhatott meg, hiszen kiderült, hogy elsőbbséget adnak a strukturális átalakításnak és nem tartják tartósan érvényesíthetőnek az elavult válságiparágak mesterséges életben tartását.

Mennyi a „szabad”?

Különböző felmérések készültek arra vonatkozóan, hány százalékat is érinti ma a világgerekedelemnek a protekcionizmus. A londoni Gazdasági és Társadalmi Kutatások Intézete — a korlátozások és manipulálások minden fajtáját figyelembe véve — úgy vélte, hogy 1979-ben a világgerekedelem mintegy 46 százaléka nem volt „szabadnak” tekinthető. (1974-ben ez a részarány 40 százalék volt).

A feldolgozóipari kereskedelem, úgy látszik, mindenképpen liberálisabb szabályzatú, itt a manipulált forgalom részaránya 1974-ben 13 százalék volt és 1979-ben is alig haladta meg a 20 százalékot. Egyes vélemények szerint a protekcionizmus súlya a világgerekedelemben a nyolcvanas évek folyamán csökkenni fog — de valószínűbb, hogy a protekcionizmus még jó ideig kellemetlen kísérőjelenségek lesz a nemzetközi kereskedelemnek.

Két év után

Radikális lépések

Mini Marshall-terv

Gazdaságilag és politikailag egyaránt nagy horderejű intézkedéseket jelentett be a július 19-i nemzeti ünnepen a Nicaragua sorsát két éve irányító sandinista vezetés. Az évfordulós ünnepségen, amelyen Somoza diktatúrájának bukására emlékeztek, bejelentették, hogy kisajátítják a műveletlenül hagyott nagybirtokokat és azokat a latifundiumokat, amelyeknek tulajdonosai külföldre menekültek. Az ünnepélyes bejelentés értelmében megszabják a magánbirtokok felső határát és az ily módon állami kezelésbe kerülő földeket termelőszövetkezetek és egyéni parasztok között osztják szét. Az ipart érintő intézkedések közül a legfontosabbak: államosítják a cukoripar egészét, valamint 16 olyan nagyvállalatot, amelyeknek tulajdonosai szabotálták a termelést.

Váló szövetségesek

A „nemzeti öröm napjának” deklarálta az idén a sandinista vezetés Somoza elűzésének napját, július 19-ét. Az intézkedésekkel kísért dátum azonban nem kevesek számára a harag napját jelentette Nicaraguában. Ezekkel a lépésekkel, ha végleges szakít rá nem is, de a Somoza-ellenes erők közötti további távolodásra került sor. Polytatódik a diktatúraellenes áramlatok polarizálódása — nem szükségszerűen a sandinisták hibájából — s a közös cél elérte után egyre messzebb kerülnek a tegnapi szövetségesek.

A Somoza-dinasztia négy évtizedes uralma ellen nem egyedül a húszas évek forradalmárának — César Augusto Sandinónak — nevét felvevő baloldali gerillák indítottak harcot. Csatlakoztak hozzájuk a nagypolgárságnak, a középső- és kisburzsoáziának azok a csoportjai, amelyeket a diktátor kirekesztett a politikai és a gazdasági életből. S ezek nem kevesen voltak, hiszen a Somozaék a mezőgazdaság, az ipar és a kereskedelem jelentős részét — egyes időszakokban a nemzetgazdaság majd 40 százalékát — kezelték családi vállalkozásként. A széles nemzeti frontot is a nicaraguai nagypolgárság egyik legismertebb képviselőjének, Joaquín Chamorrónak Somozaék által történt legyilkolása teremtette meg.

A két évvel ezelőtti közös győzelem után a heterogén politikai erők szövetsége hamar megbomlott. Előbb Alfonso Robelo, a Nicaraguai Nemzeti Mozgalom és a magánvállalkozók egyik vezetője, majd Chamorro özvegye szakított az ország élén álló kormányzótanáccsal.

Egy évvel ezelőtt már a konzultatív testület szerepét betöltő államtanácsból is kivonultak a töke

adott nyilatkozatában nyíltan beszélt: „A gazdasági nyomás a legjobb fegyver, ha politikai meg egyezést akarunk elérni.”

A sandinistáknak nemcsak a jobbról jövő nyomással kell szembenéznük, hanem a balról érkező követelésekkel is: széles tömegek várták sorsuk azonnali jobbára fordulását a forradalom győzelmétől. A radikalizálódott tömegek nehezen értik, hogy az elkésztő gazdasági helyzet közepette az állam miért nem csap le a termelést szabotáló tőkésekre, miért enged — a politikai pluralizmus jegyében — továbbra is teret a for-

ZERO PARANCSNOK
Guevara útvonalán látták

és a polgári pártok képviselői. A véleménykülönbségek okai gazdaságiak voltak és ebből következően érintették a rendszer politikai jellegét is. A nemzeti vagyon jelentős részét képező Somoza-érdekeltségek össznépi tulajdonba kerültek s ezzel jelentős állami szektor alakult ki. Rövidebb később, a bányászatot, a bankszaktmát és a külkereskedelmet is államosították, ez pedig a liberális piactudálgkodás hívének számító nemzeti burzsoázia félelmét váltotta ki.

A sandinista mozgalom — eredeti módon — kezdettől vallotta: Nicaraguában helye van a pluralizmusnak és a vegyes gazdaságnak. Mégis nőtt a polgárság féltelme a gazdasági alapok visszavonhatatlan megváltozásától s a reakciója sem volt a legszerencsésebb: megkérdőjelezte a sandinisták őszinteségét, sértődötten kivonult a hatalom berkeiből. A látványosnak szánt „adiós” célja nem titkoltan az volt, hogy a Nyugat — mindenekelőtt Washington és a Szocialista Internacionálé — felé demonstrálja: a nicaraguai polgári erők megvonták támogatásukat a managuai vezetéstől. A Robeloféle csoport — a jobboldali „szocialdemokraták” — számítása akkor nem vált be, mivel az amerikai politikai életet túlságosan lekötötte az elnökválasztási kampány, majd maga a választás.

Zero parancsnok elmégy

Reagan megválasztása, majd mandátuma első hónapjainak tapasztalatai nemcsak azt az érzést erősítették, hogy érdemes minden eszközzel küzdeni a polgári demokrácia bevezetéséért, hanem a bopartista polgári diktatúráért harcoló erőket tették magabiztossá. Robelo, a magánvállalkozók szellemi atyja a párizsi Le Monde-nak

radalommal szembehelyezkedő erőknek. A dilemmát felismerve, Daniel Ortega, a kormányzótanács tagja fogalmazta meg: „Ebben a pillanatban a magánszektör ösztönzi az osztályharcot. Igen nagy a tömegek nyomása, amit meg kell értenünk s célokat kell eléjük tűzünk. Másikülönben azt kockáztatjuk, hogy akkor veszítjük el a népet, amikor a burzsoázia szembe fordul velünk.” Sergio Ramírez, a forradalom másik vezéregyénisége eltérő aspektusból ad választ azokra a törekvésekre, amelyek a mérsékelt pozícióból akarják kibillenteni a sandinistákat: „Ellenségeink drámai módon arra akarnak kényszeríteni bennünket, hogy válaszsunk a radikalizálódás vagy a forradalom halála között. Soha nem fogjuk a forradalom halálát választani.”

Az ideológiaiag korántsem egyseges nicaraguai vezetésben — amely szélsőbaloldaliaktól kezdve marxistákon át szocialdemokratákat is számlál soraiban — természetesen vitákat provokál a polarizálódás. Ennek egyik jelét véli fölfedezni a nemzetközi sajtó Edén Pastora — a legendás „Zero parancsnok”, honvédelmi miniszterhelyettes — és José Valdivia parancsnok elhatározásában. A két forradalmár üzenetben tudatta a managuai vezetéssel: feladatukat bevégzetnek tudják Nicaraguában, s egy másik latin-amerikai országban „kívánnak gerillaként küzdeni”.

A managuai hatóságok elébb elhatárolták magukat a két politikai kérésétől, majd pár nappal később — a felelősséget elhárítva — engedtek s mindkettőjüket fölmentették állami tisztségük alól. Latin-amerikai sajtóértesülések szerint utoljára Panamában és Mexikóban — Che Guevara egykori útvonalán — látták a két forradalmárt. Úticéljukat a szubkontinens lapjai is csak találgatják:

többnyire Salvadort jelölik meg. Pastora és Valdivia lépése, mint a nicaraguai fővárosban és másutt is kommentálták, káros Managua számára. Alátámaszthatja a reagan diplomáciának azt a propagandisztikus jelszavát, miszerint a közép-amerikai ország forradalmának exportjára törekszik.

A washingtoni segélyezési politika Nicaraguát „kommunista” országnak minősíti, s ezért Kubával együtt kizárja a gazdasági programokból. Ez a merevség volt tapasztalható a közelmúltban a bahamai Nassauban is, ahol az Egyesült Államok, Kanada, Mexikó és Venezuela képviselői ültek össze egy karibi „mini Marshall-terv” kidolgozására. Az árnyalatókat nem ismerő, csak szélsőséges kategóriákban gondolkodó amerikai diplomácia Nassauban ismét szembekerült — Nicaragua és Kuba kérdésében — a jelenlevő latin-amerikaiakkal.

Külső nyomás

A gazdasági nyomás mellett, Washington katonailag is igyekszik megtörni a managuai vezetést. Fokozatosan erősíti a hondurasi diktatúra fegyveres erőt és egyre jelentősebb részt vállal a salvadori csapatok kiképzésében. Ma már az amerikai sajtó sem csinál titkot belőle, hogy Floridában kiképzőtábor működik, amelynek lakói Somoza egykori Nemzeti Gárdájának katonái. Washington egyéb gesztusai is félreérthetetlen ellenségesek: az amerikai kongresszus most készül az úgynevezett Sachio—Vázquez Carrizoza szerződés ratifikálására, amely még a Somoza-érában született. Ennek értelmében Nicaragua szuverenitása mintegy 80 000 négyzetkilométernyi kiterjedésű felségvíze fölött szűnne meg.

Június 25-én ült össze a nicaraguai fővárosban Felipe González spanyol szocialista politikus vezetésével a Szocialista Internacionálé tanácskozása, amelynek napirendjén a Nicaragua belügyeibe való beavatkozás, a szolidaritás, valamint a demokrácia fejlődésének kérdései szerepeltek. Az Internacionálé bevallott célja: a radikalizálódástól visszatartani a közép-amerikai országban végbemenő folyamatot.

A szociáldemokrata pártok Nicaragua révén szeretnék bizonyítani a harmadik világ, mindenekelőtt a forrongó közép-amerikai térség országai előtt, hogy létezik a fejlődő országok számára is egy reformista, az osztálybékén alapuló modell. Az Internacionálé nagy politikai presztízsnyereségének tartanak vezetői, ha Latin-Amerikában sikerülne szembeállítani egy polgári parlamentáris modellt a „kommunizmus veszélyével”. Nem a szociáldemokraták tehetnek róla, ha elvont, elméleti téziseik minduntalan ütköznek a nicaraguai valósággal. Elképzeléseinek határt szab a washingtoni politika is, amely egyfajta konkurenciának és tisztességtelen versenynek érzi az Internacionálé közép-amerikai tevékenységét.

Két évvel a forradalom győzelmétől tovább mélyül a szakadék a nicaraguai társadalom különböző erői között. Minél agresszívabban lép föl — a washingtoni támogatást is maga mögött tudva — a gazdaság jelentős részét még ellenőrző polgárság, annál inkább radikalizálódnak a tömegek. A sandinista vezetés jó szándékainak, pluralista terveinek a körülmények szabnak határt: a vezetés lassan nem talál partnereket a demokratikus kurzushoz.

MAJOR LÁSZLÓ

Adópanoráma

A „föld alatti gazdaság”

Csalások, trükkök, titkok

A fejlett tőkés államokban adó-tisztviselők serege folytat szinte állandó nyomozást az úgynevezett fekete munka, más néven a „második gazdaság” ellen. Az elmúlt 3–4 évben ugyanis milliókra emelkedett a bejelentetlenül dolgozók száma, ők maguk sem adóznak jövedelmük után, munkaadók pedig ugyancsak jelentős összegekkel károsítják meg az államkasszát. Márpedig a jelenlegi tartós dekonjunktúra idején a költségvetésben minden fillér bevételre szükség van. Az elhúzódo recesszióban felértékelődött a magán- és a közületi adók szerepe és jelentősége.

„Fekete munka”

A „föld alatti gazdaságról”, a be nem jelentett és meg nem adózott munkavégzésről hivatalos adatok természetesen nem állnak rendelkezésre, az alapos felmérések alapján készített becslések azonban nem állhatnak túlságosan távol a valóságtól. A fekete munkavégzés rohamos terjedése szorosan összefügg a munkanélküliség számának állandó emelkedésével, a növekvő adóterhekkel, valamint a munka- és az adózási fejelem fellazulásával. Ma már a fejlett tőkés országokban nemcsak a kisebb üzemek, hanem a nagy vállalatok is alkalmaznak feketén munkaerőt, de ebbe a fogalomkörbe tartozik a munkaviszonnal rendelkezők adózatlan „maszokolása” is.

Az illegális foglalkoztatott a keresete után nem fizet adót az államnak, a munkáltató pedig „mentesül” a betegbiztosítási és egyéb járulékok befizetésétől. Miután szerződéses, írásba foglalt megállapodás nincs a munkaadó és a munkavégző között, a fekete munka ténye meglehetősen nehezen bizonyítható közvetlen módon.

Az egyes tőkés országokban a második gazdaság nagysága eltérő, de sehol sem jelentéktelen. Az USA-ban — becslések szerint — mintegy 20 millióan végeznek adózatlan munkát, s a költségvetés ennek következtében évi mintegy 50 milliárd dollárral lesz szegényebb. Az NSZK-ban a fekete munka évi értékét 25 milliárd márkára teszik, s ebből az összegből 4 milliárddal kellene részesednie a költségvetésnek. Nagy-Britanniában évi 4 milliárd fontra teszik az állam veszteségét. Sok a bejelentetlen munkavégzés a skandináv országokban is, ahol a jövedelemadó szintje különben a világ élvonalába tartozik. Óvatos becslések szerint a második gazdaság állítja elő Olaszország bruttó társadalmi termékének 30 százalékát, ezt a számot az NSZK-

a termelés és a gazdasági növekedés fokozására. (Érdemes megjegyezni, hogy az adócsökkentés elsősorban a tehetősebb rétegeknek kedvez. Ez is volt az intézkedés egyik nem is titkolt célja, hiszen ennél a csoportnál lehet nagyobb pótlólagos vásárlásokra számítani.)

Az adópolitika és az adóbevételek alakulása ma már gyakorlatilag minden fejlett tőkés államban előtérbe került. Az örökösödési adók, az élvezeti cikkekre kivetett adók és még számtalan adófajta kulcsának a változtatása (rendszerint emelése) jelentős bevételekhez juttathatja az

lam valóban komoly szerepet vállalt magára az egyre tornyosuló gazdasági és szociális gondok enyhítésében.

Az adók arányát tekintve a bruttó hazai termékben (GDP) a világ „legadóztatottabb” országa Svédország 53 százalékkal. Hollandiában 47, Norvégiában 46, Dániában 45, Belgiumban pedig 44 százalék ez az arány, tehát nemzetgazdasági szinten igen magasak az egyéni és a vállalati adók. Franciaország, az NSZK, valamint Ausztria ugyancsak a „felső házba” tartozik a tabellán — 40 százalék körüli átlagos adórészesedéssel. A középmezőnyhöz tartozik Nagy-Britannia és az USA 30 százalék körüli aránnyal. Érdekes módon Japánban (24 százalék) és néhány dél-európai országban viszonylag alacsony az adók aránya a GDP-ben.

A „felkelő nap országa” esetében ez azzal magyarázható, hogy a műszaki és gazdasági fejlesztési célokat a társadalompolitikai célok elé helyezték, tehát az állam több pénzt „hagy kint” az ugrászerű fejlődés folytatása érdekében.

Kontinensünk déli részének egyes országaiban pedig az adózásnak nem volt hagyománya.

Az adózás és a versenyképesség közötti összefüggés nyilvánvalóvá lett az 1973–74-es árhoobbanást követő időszakban; számos országban a magas adók miatt — amelyeknek rövid időn belüli megváltoztatására nincsen mód, hiszen felborul a költségvetés —, nem volt lehetőség az élen járó ágazatok fejlesztésére. Más államokban viszont a rugalmas, s viszonylag alacsony adórendszer jelentett ideig-óráig mentőövet. A növekvő szociális gondok és feszültségek miatt — munkanélküliség, a dolgozók tömeges átképzése — még a nagy adóbevételekkel rendelkező országok is viszonylag kevés központi alapot tudtak biztosítani a műszaki és gazdasági fejlesztésre.

Növekvő szerep

Az adók világában külön fejezetet jelentenek a vállalati adók. Nem véletlen, hogy a tőkés cégek éves pénzügyi jelentésükben a profitra vonatkozóan két számot adnak meg: az adózás előtti (bruttó) és az adózás utáni nyereséget. És a két adat között jelentős eltérés van, mert a progresszív profitadó sokat leemel a vállalati eredményből. Persze nem kell féltetni a vállalatokat, különösen a „multikat”. Igyekeznek különböző legális módokat találni az adócsökkentésre, no meg nem járhatnak az adócsalásban sem. Persze ezekre csak akkor derül fény, ha már kirobbant a botrány, egyébként az adótrükkök a tőkés cégek legféltettebb titkai közé tartoznak.

Persze legális úton is sok minden „lejőhet” az adóból. Többek között az utazási, reprezentációs költségek, a különböző alapítványoknak juttatott összegek, s a sort még hosszan lehetne folytatni.

Az elkövetkező esztendőkből az adózásnak növekedni fog a szerepe a tőkés országok gazdasági életében. Még árnyaltabbá válik majd az adórendszer, mert olyan feladatok várnak rá, amelyek másfajta központi beavatkozással nem valósíthatók meg, a gazdasági élet egyes területein az állam nem tud más „fegyvert” bevetni, mint az adót.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

VADUZI UTCA A LIECHTENSTEINI „ADÓPARADICSOMBAN”

Új alapításait ide jegyeztetik be

ban 10–15, Franciaországban pedig 8 százalékra teszik.

Az utóbbi években az adóhatóságok sokkal szigorúbbak, keményebbek lettek, mint korábban voltak.

Ennek mindenekelőtt az az oka, hogy a tőkés állam az adók segítségével bizonyos fokig szabályozni tudja a gazdasági tevékenységet, valamelyest felpörgetheti a gazdaság motorját. Különösen az Egyesült Államokban szán az adórendszernek fontos szerepet a kormányzat: nemrégiben fogadták el az adómérséklést a reagani gazdaságpolitika egyik sarkköveként a törvényhozásban. Az USA-ban önmagukban véve meglehetősen magasak — bár világviszonylatban közepes szintűek — a vállalati és az egyéni adók. Az adófizetők pénzéből finanszírozza a költségvetés többek között a közmunkákat, az egészségügyi, szociális és kulturális kiadásokat, s nem utolsósorban a rekord magasságú fegyverkezési kiadásokat. Reagan hatalomra kerülése után jócskán megkurtította a szövetségi költségvetés egészségügyi, kulturális és közmunka-rovatát, a hadikiadásokat azonban még növelték is.

Ezzel párhuzamosan sor került az adók csökkentésére. Washington új adóprogramja az elkövetkező három évre összesen 25 százalékos adócsökkentést irányoz elő, melynek eredményeként 733 milliárd dollárral csökkennek majd az adók, illetve a költségvetés bevétele. Az intézkedés célja egyébként az, hogy növelje a vásárlási, beruházási kedvet mind a családi, mind a vállalati szektorban. A Fehér Ház azzal számol, hogy az adómérséklés révén „kintmaradó” összegeket az egyes fogyasztók továbbra is vásárlásokra, a közületek pedig beruházásokra fogják fordítani. A pótlólagos pénzösszeg így — vélik Reaganék — többletkeresletet támaszt majd fogyasztási cikkek és beruházási javak iránt, s ezzel lehetőség nyílik a gazdasági tevékenység megélénkítésére,

államokat, s ebből az összegből sok égető gond tomplatható.

Vannak persze olyan tőkés államok, ahol az adók szerepe szinte elhanyagolható. Ilyen például Liechtenstein, s a miniállam ebből igen jól meg is él. A külföldi cégek ugyanis hamar felfedezik az „adóparadicsomokat”, s leányvállalataikat, új alapításait ide jegyeztetik be. Így többé-kevésbé sikerül kikerülni az „anyaország” adóernyője alól. (Hasonló a helyzet Libéria esetében is. Ez az ország rendelkezik a világ legnagyobb hajóparkjával, mert a libériai zászló alatt futó hajók adója minimális. Így szinte minden második hajó a világon az „olcsó zászlójú” Libériában kerül nyilvántartásba.) Noha az adózási rendszer — az adófék benyomása, illetve kiengedése — nem csodaszor, mégis fontos tényező a tekintetben, hogyan igazodnak az egyes országok az új világgazdasági helyzethez. Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy azok az országok tudták a legkevesebb gonddal átvészelni a világgazdasági zavarokat, amelyekben az adóterhek viszonylag alacsonyak voltak, illetve növekedésük nem volt kiugró. Így több anyagi eszköz jutott a termelési szerkezet korszerűsítésére, a szükséges modernizálások végrehajtására, egy szóval az alkalmazkodásra. Erőteljes gazdasági visszaesés esetén a túlzott profitadó nem serkenti a magántőkét a vállalkozásra.

Hol a legnagyobb?

Az elmúlt másfél évtizedben összességében minden fejlett tőkés országban viszont növekedtek az adóterhek. Leginkább a foglalkoztatottak jövedelemadói, valamint a társadalombiztosítási hozzájárulások emelkedtek. Feltűnően magasra szöktek az adók az úgynevezett jóléti államokban — ennek tartja magát többek között Svédország, Dánia —, ahol az ál-

Titokban egyeztetve?

Fahd herceg nyolcpontos terve

Változatos izraeli válaszok

A JAVASLATTEVŐ TRÓNÖRÖKÖS

Fontosabb a palesztin elem

Fahd herceg, a szaúd-arábiai trónörökös a közelmúltban nagy fontosságú nyilatkozatot adott az ország hivatalos hírügynökségének. Az interjú több alapvető megállapítást tartalmazott. Fahd véleménye szerint a közel-keleti válság rendezésének három pillére van: Az első: alapvetően meg kell változtatni az amerikai politikát a térségben, beleértve a Camp David-i utat is, mivel az elhibázottnak bizonyult. A második: véget kell vetni annak, hogy az Egyesült Államok feltétel nélkül támogatja Izraelt. Végül a harmadik: Izraelnek el kell ismernie a palesztinok jogát az államalkotásra.

Maga az alapkonceptió világosan utal Camp David csődjére, kitér arra a különleges kapcsolatra, amely teljesen más történelmi és politikai szituációban jött létre az Egyesült Államok és Izrael közt, végül a közel-keleti válság kulcskérdésének rendezését helyezi előtérbe.

Camp David csődje idején

De az említett interjú a rendezés szaúdi felfogásának nemcsak általános jegyeit tartalmazta, hanem egy konkrét csomagtervet is magába foglalt. Ennek nyolc pontja van. Az első szerint az izraeli csapatokat ki kell vonni az 1967-ben elfoglalt valamennyi arab területről, beleértve Kelet-Jeruzsálemet is. Azzal folytatódik, hogy a megszállt arab területeken meg kell szüntetni az 1967 óta létesített izraeli településeket.

A későbbiekben ott szerepel a terület valamennyi vallási közössége (mohamedán, zsidó, keresztény) számára a szabad vallásgyakorlat követelése és annak elismerése, hogy valamennyi palesztinnak joga van a hazatéréshez szülőföldjére, illetve ha nem tér haza, joga van a kártérítéshez.

A későbbiekben a terv szerint a nyugati partot és a Gázai-övezetet néhány hónapra, átmenetileg ENSZ-felügyelet alá kell helyezni, olyan független palesztin államot kell alapítani, amelynek Jeruzsálem a fővárosa. Végül a terv tartalmazza annak elismerését, hogy a térség valamennyi államának

joga van békében élni, befejezősül pedig ott áll: a határozatot garantálni kell az ENSZ vagy a világszervezet néhány tagállama révén.

A Fahd-féle tervetben tulajdonképpen egyetlen olyan elem sincs, amely az 1967 óta tucatszámra született rendezési elképzelések egyikében vagy másikában már ne szerepelt volna.

Am Fahd herceg csomagterve politikailag igen kényes, olyan időszakban, amikor egy amerikai rendezési korszak, amit Camp David neve fémjelzett, már csak szavakban maradt fent. A Camp David-i formula csak az egyiptomi-izraeli különbke világrészesítéséhez volt jó. Ahogy a második lépéshez, a palesztin probléma rendezéséhez érkeztek, Camp David korlátai azonnal nyilvánvalóvá váltak, s a csőd elkerülhetetlennek bizonyult.

A helyzet annyiban is változott, hogy az a különleges viszony, amelyet a korábbi amerikai kormányok alakítottak ki Izraellel, az egyetlen koncepciónak, a szovjetellenességnek alárendelt mosztani amerikai külpolitika számára már kizárólagos jelentőségű. Viszont bevallottan — be nem vallottan — Washington számára igen fontos az olajtársaság.

Egy harmadik tényező is közrejátszott abban, hogy Fahd a tudatosan és ravaszul megfogalmazott tervet nyilvánosságra hozta. Reagan most kezdi beépíteni a világpolitika regionális elemeit külpolitikai programjába. Az arab világ jobbszárnya most láthatóan ennek megy elébe. De nem hajlandó ingyen, sőt olcsón sem magáévá tenni az amerikai elképzeléseket. A Fahd-féle tervet azt jelzi, hogy Szaúd-Arábia egyfajta alkut kínál.

Az adok és a kapok

Az alku — mint a csomagterv pontjai jelzik — mind az adok, mind a kapok oldalán nagy tételket tartalmaz. Szaúd-Arábia ez ideig többször hívott fel „szent háborúra” Izrael ellen, s ha tulajdonképpen soha nem szervezett fegyveres akciókat s nem is vett részt a közel-keleti háborúkban s a térség fegyveres cselekményeiben — nem is volt hajlandó a politikai realitás, azaz Izrael állami létének elismerésére. S ha

Szaúd-Arábia most erre hajlandó, az nem egyszerűen egy arab ország véleménye, hanem az arab jobbszárny, illetve az arab olajvilág legfontosabb államáé.

Magától értetődő, hogy a politikai realitások tudomásul vétele Szaúd-Arábia részéről egyben annak feltételezését jelenti, hogy a másik fél is hajlandó tudomásul venni a realitásokat, mégpedig a palesztin realitásokat.

Lehetséges, hogy a szaúdi terv palesztin elemeinek megfogalmazásában egyféle félelem is közrejátszik. Sok százezer palesztin vendégmunkás és számos vendégprofesszor dolgozik a sivatagi olajmonarchiában. Jelenlétük — ha valamifajta feszültség támadna köztük és munkaadók közt — sokféle robbanás előidézője lehetne. Így elképzelhető, hogy a palesztin-ügy elkötelezett támogatásával Szaúd-Arábia ezeket a társadalmi-politikai robbanásokat igyekszik eleve megakadályozni.

Persze, ha belső motívumok is közrejátszanak, tagadhatatlanul fontosabb a palesztin elem és a válság összefüggéseinek tudomásul vétele. A palesztin-ügy rendezése nélkül elképzelhetetlen ugyanis a tartós és igazságos megoldás a térség problémáira.

A szaúdiak a palesztin probléma felvetésekor valószínűleg számoltak a közelmúlt más eseményei kapcsán bekövetkezett, korszakjelzőnek tekinthető változásokkal. A libanoni tüzszünet — a finom diplomáciai megfogalmazások ellenére is — tulajdonképpen Izrael és a PFSZ közt jött létre. S hogy létrejöhetett, ez a Neue Zürcher Zeitung megfogalmazása szerint azt jelenti, hogy „Arafat szervezete... bár csak indirekt módon, de párbeszédet kezdett Izraellel, ami igen közel áll az elismeréshez”

Az elmúlt időszakban — és ez is a palesztin elem újszerű felfogásához tartozik — voltak titkos és közvetett kapcsolatfelvételek a palesztinok és az amerikaiak közt. Az amerikai elutasítás is elsősorban arra korlátozódik, hogy a PFSZ-t nem ismeri el, nem tekinti tárgyalópartnernek — nem pedig a palesztin népet.

Amikor tehát a Fahd-féle csomagterv nem a PFSZ elismerését javasolja, hanem — ezt az általában vitatott problémát megkerülve — a palesztin állam megteremtését sürgeti, amelynek megteremtéséről természetesen palesztinoknak kell tárgyalniuk, nyilván kiskaput próbál nyitni ebben az összegubancolódott problémában.

Szadat amerikai látogatása idején — s ez időben egybeesett a Fahd-terv nyilvánosságra hozatalával — maga is a palesztin-ügy bajnokaként lépett fel. Arra igyekezett rávenni az Egyesült Államok vezetőit, hogy vegyék fel a kapcsolatot a PFSZ-vel, bár hangsúlyozta, hogy Egyiptomnak nincs kapcsolata a szervezettel és

szerinte nem is ez a palesztinok egyetlen képviselője.

Abból, hogy a két javaslat szinte egy időben hangzott el, sok megfigyelő azt a következtetést vont le: titokban egyeztetett lépésről van szó, azaz Szaúd-Arábia és Egyiptom rossz viszonyra már a múlté. Ezt a feltételezést látszik alátámasztani az is, hogy Szadat említett washingtoni látogatásán többször is dicsérte Szaúd-Arábia pozitív szerepét a libanoni feszültség lecsillapításában.

Ellentmondásos fogadtatás

Szadat, meglepő módon, később úgy nyilatkozott, hogy semmi új nincs Fahd javaslatában, hozzátéve, hogy a szaúdi tervet néhány évvel ezelőtt egy bagdadi csúcskonferencián már hallotta.

Az arab világ más országainak reagálása lényegében hasonló. Marokkó volt az egyetlen, amely fenntartások nélkül üdvözölte. Bucetta marokkói külügyminiszter nagyon pozitívnak és igen bátorítónak nevezte a javaslatot. Erdékes és jellemző volt Abu Dzsihad, a Palesztin Felszabadító Hadsereg főparancsnok-helyettese megfogalmazása is. Kijelentette, hogy a PFSZ különös érdeklődéssel tanulmányozza a szaúdi javaslatot. Azaz, ha nem is támogatta, de nem is utasította el, fenntartva annak lehetőségét, hogy Camp David csődje után esetleg a szaúdi javaslatok alapján tegyenek újabb kísérletet a térség problémáinak rendezésére.

Fahd javaslata Izraelben sem váltott ki egyértelmű elutasítást. A külügyminiszter ugyan kijelentette, hogy nem tud két palesztin államot elképzelni, Jordániát ugyanis palesztin államnak tekinti. Beszélte arról is, hogy a terv végső fokon Izrael pusztulását célozza. Ehrlich miniszterelnök-helyettes ugyanakkor fordulópontnak minősítette a szaúdi állásfoglalást, mivel Rijád most első ízben mutatott készséget Izrael elismerésére. Több miniszter is úgy vélte: nem kell kategorikus elutasítással reagálni rá.

Az izraeli ellenzék vezetője, Perez elvetette a herceg javaslatát. Rabin óvatosabb volt. Nyilatkozatában kiemelte Szaúd-Arábia világpolitikai jelentőségét és arról is beszélt, hogy az ország most először kínál békét Izraelnek.

A szaúdi terv az ellentmondásos fogadtatás ellenére általában nagy érdeklődést keltett. Az egyik fő címzett: az Egyesült Államok azonban még nem válaszolt.

ÖNÖDY GYÖRGY

Az ön

keddje a Skála-Coop áruházaknál!

Keddtől keddig mindig más kedvezményes árú cikkel várja önt szerte az országban 54 Skála-Coop áruház

Tehetetlen tűzoltók

A harmadik világ bajai

A párbeszéd új szakasza

Kevés olyan jelentős nemzetközi gazdasági szervezet van, amelyik évente legalább egyszer ne foglalkozna a fejlődő országok sokasodó gazdasági gondjaival és azok megoldásának lehetséges módzataival. A sok tanácskozás, intézkedési terv, anyagi és műszaki segítség ellenére egyre több problémával kényyszerül megküzdeni a harmadik világ. Elsősorban az olajjal és a nyersanyagokkal nem vagy csak kis mértékben rendelkező fejlődő országok kerültek kritikus helyzetbe. Ez a megállapítás is ismételt elhangzott azon a konferencián, amelyet az októberben Mexikóban megrendezett úgynevezett Észak-Dél párbeszéd előkészítéseként tartottak. Az októberi találkozó helyszínén, Cancun üdülőhelyen nem sikerült az álláspontokat közelíteni, így az előkészítő tanácskozás gyakorlatilag nem érthette el a célját.

Októberi forduló

A francia javaslatra 1975-ben megindult észak-déli dialógus célja az, hogy a „fejlett Észak” és a „fejlődő Dél” időről időre megvitassa az együttműködés lehetőségeit, valamint a harmadik világ segélyezésére teendő intézkedéseket. Ez idáig az általánosságokon túl szinte semmi eredményt nem hoztak a párbeszédnek, elsősorban az Egyesült Államok diszkriminatív segélypolitikája miatt. (Az USA ugyanis csak azokat a fejlődő országokat hajlandó segélyezni, amelyek politikájával egyetért.)

Az októberi találkozáson a fejlett tőkés államok és a fejlődő országok magas szintű delegációkkal képviseltetik magukat. Napirendje a tervek szerint kötetlen lesz, tárgyalások helyett „beszélgetésekre” kerül majd sor. Az előzetes egyeztetések szerint a klubjellegű társalgás a következő témák köré csoportosul: az éhség felszámolására teendő intézkedések, az energiaellátás, valamint a fejlett tőkés országoktól követelt vámkedvezmények.

A Szovjetunió és a többi KGST-ország nem vett részt az előkészítő megbeszéléseken, s képviselőik nem lesznek jelen Cancunban sem. Véleményük szerint ugyanis az új gazdasági világrend kérdéseit nem az Észak-Dél párbeszéd során kell megvitatni, mert az nem több, mint a volt garmattartók egyezkedési kísérlete hajdanavolt garmataikkal az onnan kiszivattyúzott profitok egy töredékének visszajuttatásáról. A szocialista országok kivészik részüket a harmadik világ segélyezéséből, de nem vállalhatják a volt garmattartók gazdasági bűneinek korrigálását.

KREISKY (BALRÓL), PORTILLO ÉS BRANDT EGYIK ELŐKÉSZÍTŐ MEGBESZÉLÉSE

A fordulóra a Brandt-bizottság ösztönzésére kerül sor

A párbeszéd októberi fordulójára az úgynevezett Brandt-bizottság ösztönzésére kerül sor. Terjedelmes előkészítő anyagot állított össze a neves politikusokból és gazdasági szakértőkből álló testület. Az észak-déli együttműködésre vonatkozó javaslatok nem kertetnek: feketén, fehéren feltárják a harmadik világ súlyos gazdasági helyzetét. Azonnali intézkedést sürgetnek az élelmiszer-gondok megoldására; új nemzetközi segélyezési alap felállítását javasolják és világméretű stratégiát szorgalmaznak a fejlődőket sújtó energiaproblémák felszámolására. (A fejlett tőkés államok nem fogadták egyértelmű helyesléssel a Brandt-bizottság cseppet sem kurtuló dokumentumát.)

Zsákutcák sora

A hetvenes évek elején a fejlődők adósságállománya 64 milliárd dollár volt. Tartozásaik tavaly elérték a 456 milliárd dollárt, s az előrejelzések szerint ez a szám idén 500 milliárdra emelkedik. Elsősorban a növekvő olajszámlák okozta fizetésimérleg-hiányok finanszírozásához van szükség az egyre magasabb kamatú kölcsönök felvételére a nemzetközi pénzpiacra. (Az olajimportáló fejlődők tavalyi fizetésimérleg-deficitje már megközelítette a 60 milliárd dollárt!) A felvett kölcsönök mind nagyobb részét fordítják a korábbi tartozások és azok kamatainak törlesztésére. A Világbank adatai szerint a fejlődő országok 1980-ban minden újonnan felvett 1 dollár kölcsönből 78 centet törlesztésre fordítottak. S az adósságkórhintán nincs megállás: csak újabb és újabb pénzfelvételek révén lehetséges az adósságok visszafizetése, a gazdasági tevékenység fenntartása. Az utóbbi 1-2 évben azonban egyre nagyobb gondot jelent az eladósodott országoknak az

újabb hitelforrások biztosítása. Egyszerűen az a helyzet állott elő, hogy a magánbankok vonakodnak a kölcsönök folyósításától, mert nem látják biztosítottak pénzüik megtérülését. (A tavalyi év végén például 26 fejlődő országnak összesen 6 milliárd dollárnyi fizetési hátraléka gyűlt össze a nemzetközi bankokkal szemben.)

1970-ben a fejlődő államok 32 milliárd dollárral tartoztak a nemzetközi magánbankoknak, tavaly ez az összeg már elérte a 284 milliárd dollárt. Mind gyakrabban kéri az adósok a tartozások, illetve a törlesztések átütemezését, a fizetések

segélyezési alapja az elmúlt négy év során összesen 1,1 milliárd dollár támogatást nyújtott, más forrásból a kőolajexportálók viszont csak 1980-ban 4,7 milliárd dollár segélyt juttattak. Noha a „donor országok” nyújtotta segélyek összege nem csekély, a növekvő gondokhoz és a tartozásokhoz mérve valóban csak tűzoltásra elegendő.

Nem is lehet számítani arra, hogy a segélyezés jelenlegi ütemével belátható időn belül orvosolhatnák a fejlődők bajait. Márpedig egyelőre sem a bankok, sem pedig az egyes államok és nemzetközi szervezetek nem tudják lényegesen növelni juttatásaikat. A fejlődő országok kilátásai az elkövetkező évekre nem túl rózsásak. Ma már a fejlett tőkés államok is világosan látják, hogy az elhúzódó recesszió következtében csökken a fejlődők vásárlóképesége; így összeszűkül a fejlett országok termékeinek piaca a harmadik világban. Az infláció lemorzsolja a fejlődők exportbevételeit, s mind kevesebbet tudnak fejlesztési célokra, gép- és berendezésvásárlásokra fordítani. Egyre nagyobb összegeket emészt fel az élelmiszerexport, de még ez sem jelent megoldást: a harmadik világban félmilliárd ember éhezik.

Beválthatatlan receptek

Számottevő visszaesés várható évtizedünkben a gazdasági növekedésben. 1980 és 1990 között — optimista jóslatok szerint — évi átlagban mindössze 2-2,5 százalékos lesz a fejlődők gazdaságának növekedése. A olajárak, az exportbevételek nem kielégítő növekedése és az adósságok további halmozódása még sebezhetőbbé teszi majd az amúgy is gyenge lábakon álló gazdaságokat. S mielőtt a kör bezárulna, a Világbank még kényserreceptet kínál. Három lehetőség közül választhatnak véleménye szerint a fejlődők.

A legkívánatosabb az volna, ha gazdasági struktúrájuk átalakításával alkalmazkodnának az új világ gazdasági helyzetéhez. Csakhogy mindez hatalmas mennyiségű anyagi eszközt igényel, ez pedig ma nem áll rendelkezésre. A javallatok között szerepel a további kölcsönök felvétele is. Kérdéses azonban, hogy meddig fokozható az eladósodás. Megoldást tehát — különösen hosszabb távon — ez sem jelenthet. Végül — a Világbank szerint — meg kell fontolni, hogy a gazdasági növekedés további lassítása nem hozna-e gyógyulást a fejlődők számára. Kétségtelenül nehéz a választás, mert igazán egyik gyógymód sem jelent többet tüneti kezelésnél. Természetesen a struktúraátalakítás tűnik a fejlődők számára a legszívebben választandó útnak, de éppen ezt a megindult folyamatot törte derékba a tőkés világgazdaság újabb válságperiódusa.

Mindent összevetve meglehetősen kilátástalan a harmadik világ országai többségének gazdasági helyzete. Az Észak-Dél párbeszéd minden bizonnyal erőteljesen fogják követelni a cselekvést a fejlődő résztvevők, s valószínűleg nem lesz hiány jó szándék hangoztatásában a fejlett tőkés államok részéről. A tervek szerint Reagan elnök is részt vesz a cancuni konferencián (hivatalos nevén Nemzetközi Együttműködési és Fejlesztési Konferencia); most lesz módja első alkalommal „egyesben” is megismerkedni a harmadik világ gazdasági problémáival.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

Az OECD-országok tavaly 26,7 milliárd dollár segélyt nyújtottak, s ez az összeg gyakorlatilag idén sem változik, sőt növekedés helyett csökkenés várható. Az OPEC

A 36. ülészak

Javaslat az atomháború ellen Szovjet—amerikai találkozó

Az ENSZ közgyűlése minden év őszén hasznos keretet tud nyújtani sok kétoldalú diplomáciai találkozóhoz, hiszen a világszervezet fórumán való felszólalás végett, azaz hazája külpolitikai törekvéseinek ismertetése céljából hozzávetőleg száz külügyminiszter utazik New Yorkba. S ha már ott van, ki-ki eszmét tud és akar cserélni más külügyminiszterekkel. Így aztán az üvegpalota szalonjaiban, folyosóin vagy éttermeiben létrejövő találkozások, az egyes „missziók” épületében lefolyó tárgyalások gyakran nagyobb figyelmet keltenek, mint a közgyűlési teremben elhangzó beszédek. Természetesen azok közül ki-kiemelkedik egy-egy nagyhatalom küldöttenek felszólalása vagy a világ válságzócaiban érdekelt államok képviselőinek megnyilatkozása.

A mélypontról

Az ENSZ 36. közgyűlése természetesen és szinte hagyományosan lehetőséget adott a szovjet és az amerikai külügyminiszter találkozására. Mint minden más esztendőben eddig... S ha most a Gromiko—Haig tárgyalásnak rendkívüli jelentőséget tulajdonított a világsajtó, akkor ez az azal magyarázható, hogy a Reagan-kormányzat hibájából a szovjet—amerikai viszony a mélypontra jutott, s a világ épp azt várja-sürgeti, hogy a béke érdekében, a nemzetközi kapcsolatok javulását eredményezve Moszkva és Washington között újra induljon meg a konstruktív párbeszéd.

Nem egy diplomáciai megfigyelő jegyezte meg ez év nyarán, hogy az amerikai propaganda valójában visszaélt a várható külügyminiszteri találkozó tényével, és azt úgy próbálta feltüntetni, mint az USA tárgyalási készségének bizonyítékát. Nyugat-európai NATO-szövetségesei sürgetik is a szovjet—amerikai tárgyalásokat. A sokat vitatott „eurorakéta” programot Washington csak úgy tudná ráerőszakolni nyugat-európai partnereire, ha megvalósítja az úgynevezett „kettős döntést”: rakétatelepítés és tárgyalások a közep-távolságú rakéták korlátozásáról.

Példa nélkül állt a NATO történetében a májusi római miniszteri tanácsülés végén kiadott közlemény: ebben név szerint megemlégték Gromiko szovjet külügyminisztert, mint akivel az amerikai külügyminiszter ősszel találkozni fog — a NATO-államok a kommuniké szövege szerint meglegedéssel vették tudomásul az erre vonatkozó amerikai bejelentést.

Most a NATO székhelyén, Brüsszelben röppent fel a hír, hogy november 17-e lesz a pontos dátum és valóban Genf a színhely... A kiszivárogtatást ezúttal a belga diplomácia vállalhatta magára,

GROMIKO (BALRÓL) WALDHEIM ENSZ-FŐTITKARNAL
A Szovjetunió kész felújítani a SALT-tárgyalásokat

mindenesetre a NATO székházában az amerikai Eagleburger elnökletével megtartott bizottsági ülés után belga forrásból származott az értesülés, amit amerikai szövegírók már sem meg nem cáfoltak, sem meg nem erősítettek.

A NATO és mindenekelőtt az amerikai propaganda igyekszik úgy feltüntetni, mintha régtől fogva kialakult volna a tárgyalások forgatókönyve. Megtehetné, mert szovjet részről eleve túltették magukat a presztízs kérdéseken. Elég arra emlékeztetni, hogy az SZKP XVI. kongresszusa óta tucatnyi alkalommal erősítette meg újra és újra a szovjet vezetést, hogy tárgyalni akar a nemzetközi helyzetre súlyosan nehezedő, a békét veszélyeztető fegyverkezési hajszára megfékezésére, korlátozására céljából.

Haig 48 órával a szovjet külügyminiszterrel tervezett találkozója előtt, az ENSZ-közgyűlés szónoki emelvényén azt hangoztatta: Washingtonnak azért kell növelnie fegyverkezési programját, mert „a politikai biztonság hiánya a fejlődés komoly gátlóját alkotja”... Ugyanakkor azt mondta: az USA vezetőinek meggyőződése szerint a fegyverzetellenőrzési erőfeszítések „fontos hozzájárulást jelenthetnek a fejlődéshez szükséges biztonság megteremtéséhez”. Haig megpróbálta megnyugtani a világnak az ENSZ közgyűlésén képviselt országait afelől, hogy Amerika „háttérben elkötelezi magát a kiegyensúlyozott és ellenőrizhető fegyverzetkorlátozás mellett”. Viszont a State Department ura, az egykori NATO-főparancsnok igyekezett szembeszállni azokkal, akik az USA-tól számon kérik a SALT—2 ratifikálását, s ezért megkísérelte kevésbé jelentőségeknek feltüntetni a leszerelési tárgyalásokat, a hadászati fegyverek korlátozását, mondván: „A nemzetközi közösség hajlamos volt túlbecsülni a hadászati fegyverzet korlátozásáról szóló tárgyalások jótékony hatását a helyi konfliktusok korlátozására.” S volt egy szava az előző amerikai kormányok elmarasztalására, amelyek szerinte „hajlamosak voltak alábecsülni a konfliktusok hatását

magukra a tárgyalásokra”... Haig tehát változatlanul össze akarja kapcsolni a helyi konfliktusok, tehát a nemzeti felszabadító mozgalmak ügyét a fegyverzetkorlátozási tárgyalásokéval.

Haig sűrűn emlegette Afganisztánt és Kambodzsát, azt állítván, hogy ezek a világ nyugtalanságának középpontjában levő nemzetközi konfliktusok. (Itt lehet megemlíteni, hogy a kambodzsai képviselői dolgában az ENSZ-közgyűlés még a nyugati álláspontot fogadta el: 77 szavazattal 37 ellenében és 31 tartózkodással jóváhagyta, hogy Kambodzsát tovább-

azon elmélkedik, hogy „prevenatív”, „megelőző” atomháborút robbant ki, számításba kell hogy vegye egy későbbi, újabb „nürnbergi perben” való biztos elítélését! A politikai irodalomban hányszor lehet olvasni a különböző szerzők tollából: milyen kár, hogy a hitleristákat nem riasztotta el előre a nemzetközi felelősségre vonás lehetősége! Az ENSZ-közgyűlés elé terjesztett szovjet javaslat az atomerrettentés mellett ezt a politikai-erkölcsi elrettentő hatást is érvényesíteni kívánja a béke érdekében, az emberiség javára, az államok biztonságának növelése végett.

Gromiko egyórás beszédében említést tett arról, hogy bizonyos nyugati körök megpróbálnak beavatkozni a szocialista országok belügyeibe. Utalt a Varsói Szerződés tagállamai politikai tanácskozó testületének arra a megállapítására, hogy a Lengyel Egyesült Munkáspárt és a lengyel nép biztonságát számíthat a testvéri országok és pártjaik támogatására. Gromiko Kubát is biztosította a Szovjetunió által nyújtott sokoldalú segítségről. Ugyanígy kifejtette a szovjet álláspontot a külügyminiszter Afganisztán és Kambodzsa kérdésében, továbbá a Közép-Kelet problémakörében és a most igen időszerűvé vált ügyben, Namibia függetlenségének dolgában. Végül további politikai és gazdasági támogatást helyezte kilátásba a fejlődő országoknak.

Visszatérve az ENSZ-közgyűlés kapcsán létrejött kétoldalú találkozókra: a szovjet külügyminiszter mindenekelőtt dr. Kurt Waldheimmal, az ENSZ főtitkárával tárgyalt. (Itt lehet megemlíteni, hogy az osztrák diplomata megbízatása ez év végén lejár, Waldheim újra jelölteti magát a főtitkári posztra. A közgyűlés valószínűleg decemberben dönt.)

Eszmecserek

A külügyminiszteri találkozások között élénk érdeklődést keltett József Czyrek lengyel külügyminiszter eszmecsereje Alexander Haiggal. Nagy figyelem fordult Párizs küldötte, Claude Cheysson felé is, aki először az izraeli külügyminiszterrel ült le tárgyalni. Nyomban meghívást fogadott el Jeruzsálemba, ahová egyébként jövőre Mitterrand elnököt is várják. A francia diplomácia irányítójának New Yorkban nyílt először alkalma arra, hogy Andrej Gromikóval találkozzék. A párizsi politikai fordulat óta még ilyen szinten nem folytattak eszmecsereket, így volt mit pótolni, hiszen korábban a szovjet—francia konzultáció sokkal sűrűbb és magas szintű lehetett.

Az ENSZ közgyűlésének 36. ülészakán több mint 130 napirendi pont vár megvitatásra. A plenáris üléseken, persze, csak a legfontosabb kérdések, többek közt a közép-keleti kérdés, a namíbiai vagy a ciprusi probléma, a gyarmatosítás, a fajüldözés, az apartheid szomorú ügye, s természetesen a közgyűlésre tartozik az új tagok felvétele (Belize) és több választási aktus (a főtitkártól a Biztonsági Tanács nem állandó tagjaiéig). A közgyűlés hét bizottsága (ezek közül az 1. számú a legfontosabb) vitatja meg a közgyűlés napirendjén szereplő pontok legfontosabbjait. Van dolga az év végéig a világ-fórumnak.

PÁLFY JÓZSEF

ra is a Pol Pot-rendszer emberei képviseljek az ENSZ-ben!

Egy nappal az amerikai külügyminiszterrel esedékes találkozója előtt szólalt fel Andrej Gromiko. Keményen elítélte a külföldi támaszpontok láncolatát kiépítő, a fegyverkezési hajszára fokozásában érdekelt amerikai imperialista erőket. Határozottan visszautasította a washingtoni vádaskodást, amely szerint a Szovjetunió „terroristákat” támogatna, amikor a nemzeti felszabadító mozgalmak mellé áll. A szovjet külügyminiszter hangsúlyozta, hogy a Szovjetunió nem törekszik katonai fölényre, de természetesen azt sem tűrheti el, ha más állam a Szovjetunióval szemben igyekszik katonai fölényt teremteni. Bíráló megjegyzésekkel illette a különböző veszélyes amerikai katonai programokat az MX rakétától a Trident-tengeraltjáróig. Megbélyegezte az amerikai—kínai katonai összejátszást is, amelynek révén Peking fegyverekhez jut Washingtonból.

„Az az állam...”

Gromiko nagy nyomatékkal hangsúlyozta, hogy a Szovjetunió kész felújítani a SALT-tárgyalásokat, s ezek során arra kell támaszkodni, amit a két fél már elért, a SALT—1 és SALT—2 megállapodásokra. A szovjet kormány ugyancsak hajlandó tárgyalni a közép-távolságú fegyverek korlátozásáról, sőt csökkentéséről.

A szovjet külügyminiszter felszólalásának konkrét elemei csak még inkább kidomborították, mennyire csupán általánosságokban mozgott egy nappal előbb Alexander Haig a maga beszédében. Andrej Gromiko egy fontos javaslatot is előterjesztett: mondja ki az ENSZ közgyűlése, hogy az az állam és vezetője, amely, illetve aki először vet be nukleáris fegyvert, a legsúlyosabb bűncselekményt követi el az emberiség ellen!

A szovjet kezdeményezés erkölcsi-politikai súlya nyilvánvaló: aki